

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024
Yerel Demokrasi Konferansı

Yerel Demokrasi Konferansı Sonuç Bildirgesi **DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR: SÖZ BİZİM, KARAR BİZİM** **“KAYYIMLI YEREL YÖNETİM” DEN** **HALK İRADESİNİN EGEMEN OLDUĞU DEMOKRATİK BİR YEREL YÖNETİME**

Bu Konferansı ortak emekle gerçekleştirenler ve Konferans'a katılanlar, iktidar eliyle büyük bir insani, toplumsal yıkıma dönüştürülen depremin yıl dönümünde olduğumuz yakıcı gerçeğini Konferans'ın tam kalbine koyuyor. Seslerini Dikmece'nin, Hatay'ın sesine katıyor: **“Ma rıhna nihna hon!” Buradayız Gitmiyoruz, Unutmak Yok, Affetmek Yok, Helalleşmek Yok!**

Konferansın hemen ardından meydana gelen ekokırım ve iş cinayetlerinin son örneği olan Erzincan İliç Altın Madeni'nde yaşanan felakette yaşamalarını yitiren maden işçilerimizi saygıyla anıyoruz. Sorumluların yargılanmasını istiyoruz.

Konferansın hazırlıklarını gerçekleştirdiğimiz zaman zarfında, diğer birçok mücadele arkadaşımız gibi hukuksuz biçimde tutuklanan Can Atalay'ın milletvekilliği Anayasa Mahkemesi kararına rağmen tanınmadı. Hatay milletvekili Can Atalay'ın ve bütün Gezi tutsaklarının serbest bırakılmaları, Can Atalay'ın Hatay halkının vekilliğini yapabilmesi için mücadelemizi sürdüreceğiz.

Hukuksuz yere tutuklanmış, demokratik yerel yönetimi hayata geçirmek istedikleri için cezalandırılmış tüm belediye başkanlarını ve eş başkanlarını selamlıyoruz. Özgür bırakılmalarını talep etmekle yetinmeyip, bu konuda mücadeleye devam edeceğiz.

Bu Konferansı gerçekleştirenler, gücünü ve umudunu Fatsa'da Fikri Sönmez, Batman'da Edip Solmaz öncülüğünde gerçekleşen özyönetim deneyimlerinden, Gezi direnişinden, Gültepe ve Dikili deneyimlerinden, Bergama'dan Kazdağları'na, Akbelen'den Dikmece'ye ülkenin dört bir yanında devlet şiddetine rağmen engellenemeyen yaşam alanı savunmalarından aldı.

Konferans'ımızın bütün çalışmalarına toplumsal cinsiyet eşitliği yol gösterdi. Eşit yurttaşlık ve eşit temsil bağlamında eş başkanlık uygulamasına dikkat çekiyoruz.

Bu Konferans'ın bileşenleri, halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ayrılması gereken bütçenin savaş ve yıkım için harcanmasına itiraz ediyor. Yerel yönetimlerin bir işlevinin de, kentte ve kırdan yaşayanların barış ve güvenlik içinde bir arada yaşamasını sağlayacak politikalar geliştirmek olduğunu vurguluyor.

Konferans'ımızı yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik, zorbalık ve şiddetin yayıldığı; yargının iktidarın sopası haline geldiği, bütün demokratik hak ve özgürlüklerin gasp edildiği, faşizmin kurumsallaşma ve toplumsallaşmasının büyük adımlarla ilerlediği, laikliğin aşındırıldığı, sermayenin genel ve yerel yönetim süreçlerinde bire bir etkili olarak ülkeyi yıkıma uğrattığı koşullarda gerçekleştirdik.

İktidar, bütün toplumsal itirazları bastırarak, arta kalan hukuki ve anayasal engelleri de yok ederek talan, yağma, rant ve savaş ekonomisini sürdürmek, kentleri, doğayı, tarım alanlarını yok etmek, halkın kendi yaşam alanları ve geleceği hakkında söz ve karar sahibi olmadığı bir sistemi zorla dayatmak istiyor. Elliye yakın kayyım atanmış yerel yönetim bunun en açık göstergesi.

Yaşam alanlarımız kamu hizmetlerinin piyasalaştırıldığı, kimsenin kendini ait ve güvende hissetmediği, bir arada yaşamayı değil gettolaşmayı yaratan, kimsenin eşit hizmet alamadığı, her gün yeni bir kent hakkı ihlali ve kent suçuyla yıkıma uğrayan, dev tüketim ve atık yaratım merkezlerine, deprem ve diğer afetlerin kader haline

geldiği plansız, denetimsiz yerleşimlere dönüştü. Her alanda seçilmişlerin yerine atanmışları geçiren aşırı merkezîyetçi yönetim tarzı bu tablonun ayrılmaz bir parçası.

Demokratik bir yerel yönetim sistemini inşa edebilmek için, yasalarda köklü bir reforma ihtiyaç var. Bu reform yeni bir anayasa gerektirmekle birlikte, içinde bulunduğumuz koşullarda bir anayasa tartışması yapmayı reddediyoruz.

Yaşam alanlarımızın, sermayenin saldırısı kadar, onunla eşgüdümlü çalışan tarikat-mafya-çete, uyuşturucu kısılcısında, metalaşmış, parçalanmış, güvensiz yerlere dönüşmesi, faşizmin kurumsallaşması ve toplumsallaşmasına da zemin yaratıyor. Yerel demokrasi mücadelesinin aynı zamanda faşizme karşı mücadele olduğunu vurguluyoruz.

Bu saptamalar ışığında:

- Kayyım uygulamalarına son verilmeli, yerel yönetimlerin idari ve mali yetkileri merkezle yetki paylaşımı yapılarak genişletilmeli, kamu yönetimi adem-i merkezîyet esasına göre yeniden yapılandırılmalı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na konulan çekinceler kaldırılmalı ve katılım hakkını düzenleyen ek protokole taraf olunmalıdır.
- Yerel yönetimlerin idari ve mali yetkilerini sınırlayan valilikler bünyesindeki Yatırım İzleme Koordinasyonları, halkı mülksüzleştirme amacını taşıyan Kentsel Dönüşüm Yasası, Rezerv Alan Yasası ve TOKİ derhal iptal edilmelidir.
- Belediyelerde Kadın-Erkek Eşitliği ya da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği birimleri kurmayı engelleyen, bu alanda ancak "Aile, Kadın vb." birimlerin kurulmasını öngören İçişleri Bakanlığı genelgesi iptal edilmelidir.
- Büyükşehirlerde köy muhtarlıklarının kaldırılması, köylerin mahalle olarak kabul edilmesi, köy tüzel kişiliklerinin kısıtlı da olsa ekonomik ve idari konulardaki yerel karar alma yetkilerini tamamen yok etti. 6360 sayılı Büyükşehir (Bütünşehir) Yasası iptal edilmeli, kırsal kesimin temsili yeniden düzenlenmeli, belde ve köylerin gasp edilen ortak malları ve alanları iade edilmelidir.
- Kent hizmetleri, belediye şirketleri ya da taşeron şirketlerle değil, güvenceli-örgütlü ve yerel yönetimde de söz ve karar sahibi olan çalışanlarla yürütülmeli, temel ilkesi tüm hizmetlerin piyasalaşması olan, müteahhitlere ve özel şirketlere bağımlı kılan GATS-Hizmetler Anlaşması'ndan çıkılmalıdır.
- Kent hakkı, kentte yaşayan tüm canlıların ayrımcılık gözetmeksizin toplumsal adalet çerçevesinde sağlıklı, güvenli ve adil bir çevrede yaşama hakkı ve bu çevreleri şekillendirme hakkıdır. Aynı zamanda, demokratik katılıma, güvenli konutlara, temiz suya, sağlıklı gıdaya, temel hizmetlere, kentsel altyapıya, ulaşım sistemlerine ve yeşil alanlara eşit erişim hakkını içerir. Bütün hizmetlerden kentte yaşayanların enerji, gıda, bilişim teknolojilerinin dayatmalarına tabii olmadan erişilebilir bedeller karşılığında ya da ücretsiz olarak yararlanmaları haktır. Yerel yönetimlerin sosyal yardım politikaları da hak temelli olmalıdır. Yoksulluk ve işsizlikle mücadele kamusal görev olarak kabul edilmelidir.
- Kentlerin ve kırın, planlamadan alt yapı donanımlarına, elektrik, su, enerji üretim ve dağıtım sistemlerine, kentsel mekanların oluşumundan, ulaşım politikalarına, bilişim ve iletişim sistemlerine kadar bütün faaliyetlerinde sermayenin ihtiyaçları, neo-liberal dönüşümünün gerekleri değil kamusal yarar gözetilmelidir. Harcamalar, ihaleler, kadro ve istihdam konusunda şeffaflık, saydamlık, hesap verebilirlik ve geri çağırılma ilkeleri devreye sokulmalıdır.
- Kent çoğuldur; kadınlar, gençler, yaş almış olanlar, LGBTİ+'lar, farklı etnik kökene ya da inanca sahip topluluklar, Aleviler, Kürtler, Romanlar, Pomaklar, Çerkezler, Lazlar, Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, mülteciler, engelliler, emekliler, işçiler, çocuklar ve sokak hayvanlarıdır. Kentin her bir bileşenini o yerelin eşit birer parçası olarak gören, bu zenginliği ve çoğulluğu, hemşerilik bilinci yaratmak için koruyan ve geliştiren, hak odaklı bir perspektif geliştirilmelidir. Yerel yönetimler eşitlikçi anlayış gereği her türlü ayrımcılıkla, ötekileştirmeye, ırkçılıkla, türçülükle ve nefret suçlarıyla mücadele etmelidir.
- Yerel yönetimler tüm inançlara eşit olanaklar sunmalı, Cemevleri Alevilerin ibadethanesi olarak tüm yerel yönetimler tarafından tanınmalı, Alevilerin yönetim kadrolarında ayrımcılığa uğramadan yer almasını sağlayarak Alevi örgütleriyle işbirliği yapmalıdır.
- Kentin planlanması engelsiz kentler anlayışıyla yapılmalı, sağlamlılık anlayışına karşı mücadele edilmeli, engellilerin bütün kent hizmetlerine eşit biçimde şiddet ve ayrımcılığa uğramadan erişimi sağlanmalı, engelli istihdamı konusunda belediyeler sorumluluk almalı, engellilerin evlerinde kapanması yerine açık ve kapalı kamusal mekânlarda, sokakta, kent yönetimine etkin bir biçimde katılarak yaşaması sağlanmalıdır.

- Mültecilik Türkiye'nin de imzacısı olduğu tüm sözleşmelerde hak olarak kabul edilmiştir. Mültecilere yönelik ırkçı, nefret söylemlerine karşı mücadele edilmeli, yerel yönetimler karşılıklı entegrasyon anlayışıyla, birlikte yaşamın koşullarını sağlamalıdır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmalı ve kimseye cinsiyeti, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmamalıdır. Yerel yönetimler kadına ve LGBTİ+lara yönelik şiddetin engellenmesinde aktif sorumluluk almalıdır.
- Tüm karar organlarında eşit temsil ve eşitlikçi yerel eşitlik mekanizmaları oluşturulmalıdır. Kadınların seçilme hakkının önündeki bakım yükümlülüğü, siyasal şiddet, ekonomik, toplumsal ve kültürel çeşitli engeller kaldırılmalıdır.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat gereği, merkezi ve yerel yönetimler toplumsal cinsiyet perspektifi ile kurumsal yapılarını değiştirmeli ve dönüştürmelidir. İstanbul Sözleşmesine geri dönmeli, yerel yönetimler İstanbul Sözleşmesi'nden ileri gelen sorumluluklarını yerine getirmelidir.
- Yaş almış bireylere yönelik kent politikaları yalnızca bakım ve rehabilitasyonla sınırlanmamalı, kent yönetiminde temsili ve katılımını sağlayacak mekanizmalar inşa edilmeli, hareketliliğini artıran sosyalleşmeyi güçlendiren hizmetler yaşama geçirilmelidir.
- Çocuklar kentin aktif birer öznesi olarak görülmelidir.
- Eğitim ve sağlık hizmetlerinde, yerel yönetimlerin rolü artırılmalı, bu hizmetler ücretsiz, nitelikli ve yararlanıcıların anadilinde verilmelidir.
- Kentler ve tüm yaşam alanları afetlere karşı dirençli hale getirilmelidir. Kentlerde afet birimleri kurulmalı, toplumsal cinsiyete ve ekosisteme duyarlı afet acil eylem planı hazırlanmalıdır. Afetlere karşı acil toplanma merkezleri, müdahale birimleri, acil müdahale ekipleri ve ekipmanları oluşturulmalıdır.
- İklim değişikliğine karşı mücadelenin bir aracı olarak, toplumsal cinsiyete duyarlı, uzmanlar ve ekoloji örgütleri ile birlikte "İklim acil eylem planı" hazırlanmalı, planın uygulanmasını ve belediyenin imar planlarının hazırlanması, altyapı, ulaşım hizmetleri gibi tüm faaliyetlerini iklim değişikliği açısından izlemesini yapan "iklim izleme birimi" kurulmalıdır.
- Metalaşırmanın yarattığı ekosistem tahribi ve kirlenme insan ve insan olmayan var oluş için büyük bir tehdit unsurudur. Kent ve onun çeperindeki kırsal ve doğal varlıklar aynı ekosistemin farklı parçalarıdır. Kentler, kırsal, tarımsal ve yerel ekonomiyi tahrip eden tüketim merkezleri olmaktan çıkarılmalı, yerel yönetimlerin bütün faaliyetlerinde ekolojiyi, tarihi ve kültürel mirası, doğal dokuyu korumak esas alınmalıdır.
- Köyü kente katarak yok etmek yerine, kırsal yerleşimlerde özyönetimi doğrudan demokrasiyi esas alan politikalarla güncellenmeli, özgür belediyecilik ve diyalektik doğa anlayışı buluşturulmalı, doğayla koparılmış ilişkiler yeniden kurulmalıdır. Kent çeperlerinin, kırsalın ve yaban hayatın madencilik, enerji projeleri, yapılaşma ile yıkıma uğratılması olgusu karşısında kırsal yaşamı, üretici köylülere gelir sağlayan, kaynakların israf edilmediği, toprakların zehirlenmediği küçük ölçekli, geleneksel, doğayla uyumlu tarımsal üretim teşvik edilmelidir.
- Tarım arazilerini ve su havzalarını tahrip etmek yerine koruyacak, yağmur suyu hasadı, suyun geri dönüştürülmesini sağlayacak yasal düzenlemeler ve birlikte çözüm üretebilme mekanizmaları yaratılmalıdır. Dayanışma ağları, üretim ve tüketim kooperatifleri yoluyla yerel ekonomi canlandırılmalıdır.
- Spor pahalı bir hobi değil, erişilebilir mesafede ve ücretsiz olarak sunulması gereken bir toplumsal ihtiyaçtır. Açık ve kapalı alanlarda düzenli ve kamusal spor altyapısı kurulmalıdır.
- Sanatçıların bağımsız, devlet ve kamu baskısından korunarak özgür üretim yapmaları için olanaklar sağlanmalı, belediye, sanatçıların yaşamlarını ve üretim süreçlerini, özerk sanat kurumu gibi sanatçı örgütlenmelerini desteklemelidir. Sanat, ücretsiz etkinliklerle kentin açık-kapalı bütün kamusal alan ve mekânlarında yaşama dahil olmalıdır.
- Dışarıya kapalı, cemaat eksenli, barınmadan sosyal etkinliklere kadar parçalanmış mekânlar yerine, kentin ortak alanları, meydanları, birlikte yaşamı güçlendirecek, gettolaşmayı engelleyecek biçimde planlanmalı, kentli olmak, hemşeri olmak bilincini geliştirecek, kentin çeperlerinde yaşayanları tarikat eksenli sosyalleşmeye mahkûm etmeyecek seküler, sokağı canlandıracak açık ve kapalı kamusal mekânlar oluşturulmalıdır.

- İfade ve örgütlenme, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü önündeki anayasaya aykırı engeller kaldırılmalıdır. Kentin manzarası özgürlük, mutluluk huzur ve güvenlidir. Kentte güvenlik sorunu haline gelen TOMA, zırhlı araç, ve diğer şiddet biçimlerine, meydan kapatmalara, ablukalara son verilmelidir.
- Yerel yönetimler sınırlar çizmekten, kentte ve kırdaki yaşayanları sabitlemiş kültürel ve siyasal anlamlara hapsedmekten çok, yaşamın içinde özneleşen insanların çözüm üretmesine olanak sağlamalıdır. Yaşam alanlarıyla ilgili bütün politikalarda kentlilerin ve kırdaki yaşayanların yeni yollar bularak geleneksel yöntemleri devreye sokarak, dayanışma kültürleri yaratarak kentle birlikte kendilerini de dönüştürmesinin yolunu açacak bir politika izlenmelidir. Bu çerçevede, yerelde halkın kendisiyle ilgili kararları alacağı kanalların açılmasını, halkın kendi önceliklerini saptamasını, kendi bütçesini yapma hakkına sahip olmasını, aktif siyasi özneler olarak bütün yönetim ve denetim mekanizmalarına katılmasını öneriyoruz.
- Konferansımız Kent konseylerinin işlevsel hale getirilmesiyle birlikte halkın siyasi özneler olarak yer alacağı, tüm toplumsal dinamikleri, kurum ve örgütlerini kapsayacak halk meclisleri gibi yapıların da tartışılmasını önermektedir.

BU DAHA BAŞLANGIÇ !

Bu Konferans'ın bileşenleri topluma dayatılan verili durumu temel almak, ufuklarını bu verili durumla sınırlamak yerine halkın kendini yönettiği yeni bir sistemin mümkün olduğu inancı ve kararlılığıyla yola çıktı. Yerel demokrasinin hayata geçirilmesi, Türkiye'de yeni bir siyaset anlayışının inşasıyla birlikte iktidarın tek bir kişiden halka devredilmesi, piramidin tersine çevrilmesi anlamına gelecek.

İki ayı aşkın zaman zarfında çok sayıda kurum, emek-meslek örgütleri-sendikalar, alan savunması, ekoloji, LGBTİ+, engelli, kadın, genç, çocuk hakları, mülteci hakları, inanç ve hak örgütünün, sokakta yaşayan hayvanların yaşama hakkını savunanların kolektif çalışmasıyla 11 Şubat 2024'de gerçekleştirdiğimiz Konferansı bir başlangıç olarak görüyoruz.

Yerel demokrasi konusunda denetleyici, ortaklaştırıcı, bilgilendirici ve kolektif düşünme ve tartışma süreçlerinde ve ortak mücadelede etkili olacak bir yerel demokrasi inisiyatifi-halk inisiyatifi oluşturmayı bir seçenek olarak önümüze koyduk.

Kısa vadede, bir "Kent Sözleşmesi'nin" oluşturulmasını, OHAL'i olağanlaştıran, tahakkümcü yönetim tarzını tahkim eden yasal düzenlemelerin kaldırılması için çalışma yapılmasını, yerel seçimlerden sonra Konferans sonuçlarını hayata geçirecek bir modelleme çalışmasının yapılmasını öngörüyoruz.

YEREL DEMOKRASİ KONFERANSI'NIN ÇAĞRISIDIR:

Halkçı belediyelerin ve muhtarlıkların sayısının artması demokrasi mücadelesi açısından bir kazanımdır. İktidarın antidemokratik, hukuksuz uygulamalarına, kayyım girişimlerine karşı bütün demokrasi güçleri ortak bir mücadele hattı oluşturmalıdır.

Yaşamı, doğayı, kentleri ve kırları savunmak için yerelden yükselen itirazla halk iradesinin esas alındığı yeni bir yönetim sistemi inşa etmek, ormanın, denizin, nehrin, dağın, kuşun, geyiğin, tilkinin, mevsimlerin, yağmurun hakkını savunmak için ortak mücadele zorunluluktur.

Rıza Türmen'le birlikte konferansın açılış konuşmasını yapan Mücella Yapıcı'nın vurguladığı gibi; **"KURTULUŞ YOK TEK BAŞINA YA HEP BERABER YA HIÇ BİRİMİZ!"**

Yerel Demokrasi Konferansı

Bundan sonraki çalışmalara katılmak isteyenler için iletişim:

yereldemokrasikonferansi@gmail.com

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024
Yerel Demokrasi Konferansı

Merkez-Yerel İlişkisi Atölyesi

MERKEZ-YEREL İLİŞKİSİNİN YENİDEN VE DEMOKRATİK BİR BİÇİMDE DÜZENLENMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

GİRİŞ

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte kuvvetler ayrılığı sistemi bir anlamda ortadan kalktı, merkezi idare (yürütme) aşırı güçlendirilmiş oldu. Bu da yerel demokrasiyi hem zorluyor hem de çok daha önemli hale getiriyor. Türkiye’de bir yerel yönetim reformu ciddi bir gereklilik, yerel demokrasi açısından da çok önemli bir öncelik.

Merkez-yerel ilişkisine yeni bir demokratik düzenleme getirmeyi iki aşamada ele almak gerekir.

Birinci aşamada, merkezi oluşturan siyasal iktidarın giderek yerelin yetki alanını daraltmasını önlemek, yerel yönetimlere anayasada öngörülen soluk alacak bir alanı iade etmek gerekir. Kayyım uygulamasına son verilmesi, bu amaçla alınacak önlemlerin başında gelir.

İkinci aşamada, merkez-yerel ilişkisini demokratikleştirecek bir sistemin ne olduğuna karar vermek gerekir. Mevcut sistemde, yerel yönetimler merkezin kontrolü altında, onun adına hareket eden yapılardır. Yerelin yetkilerinin ne olacağı siyasal iktidarın takdirine bırakılmıştır.

Bu sistemi değiştirecek, katılımcı bir demokrasinin uygulanmasına yer açacak sistem nasıl olmalıdır?

Bir seçenek, Avrupa Yerel Yönetimler Şartı’nın 4/2 maddesinde öngörüldüğü gibi, yasa ile yerel yönetimlerin yetkisi dışında bırakılmayan bütün konularda yerel yönetimlerin yetkili olduğu şeklinde bir formülü benimsemektir. Şart’ın 4/2 maddesi Türkiye’nin çekince koyduğu maddelerden değildir.

Başka bir seçenek ise, devölasyon ya da bölgesel ademimerkeziyettir. Bunun için “bölge” olarak adlandırılan yeni, tüzel kişiliğe bir yerel yönetim yapısının oluşturulması ve belirli yetkilerle donatılması gerekir. Fransa örneğinde gördüğümüz gibi, bölgesel yapıların kurulması devletin üniter yapısıyla çelişmez. Üniter devletin örgütlenmesinin parçası niteliğini taşır. Bu seçenekte bölge meclislerinin, vergi toplama gibi belirli konularda yasama yetkisine sahip olması gerekir.

Bu düşünce ve tespitlerin ışığı altında, merkez ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin yeniden ve demokratik nitelikte düzenlenmesi için nelerin yapılması gerektiğine geçebiliriz.

Bu bağlamda Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı yol gösterici olabilir. Ancak Şart’ın Türkiye’de işlevsellik kazanabilmesi için Türkiye’nin koyduğu çekinceleri kaldırması ve katılım hakkını düzenleyen Ek Protokol’e taraf olması gerekir.

ANAYASA

Merkez-yerel ilişkisinin demokratik bir biçimde düzenlenmesi için öncelikle Anayasa’daki kuralların büyük önem taşıdığı açıktır. Konu, 1982 Anayasası’nın Yürütme başlığı altında düzenlenmiş olup, 123-130. maddelerinde yer almaktadır.

Kuşkusuz, olağanüstü hâl hükümleri, yüksek öğretim gibi alanlar da dâhil, pek çok idârî kurumla ilgili düzenlemeler de mevcuttur ama merkez-yerel ilişkisini belirleyen temel hükümler 123-130. maddeler arasında bulunmaktadır.

Buradaki düzenlemelere baktığımızda, üç kavramın öne çıktığını görmekteyiz. Bunlar, “idârenin bütünlüğü”, “kamu tüzel kişiliği” ve “vesâyet” kavramlarıdır. Yine buradaki düzenlemelerde öne çıkan bir diğer husus da, “idârenin kuruluş ve görevlerinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayandırılmasıdır.

Anayasal düzenleme açısından yerel yönetimler, “yer yönünden yerinden yönetim” biçiminde târif edilmekte ve merkezî idâreyi gerçekleştiren “kamu tüzel kişiliği” olarak “devlet”in dışında, ayrı “tüzel kişilikler”e sâhip kurumlar olarak belirlenmişlerdir.

1982 Anayasası’na göre, yerel yönetimlerde geçerli olan tüzel kişilikler, “belediye, il özel idâresi ve köy”dür. Anayasal düzenlemeye hâkim olan temel devlet felsefesi, çoğu kez üniter devlet yapısının benimsendiği şekilde ifâde edilmekteyse de, burada iki yönlü bir sorun bulunmaktadır. Birinci sorun, “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” kavramının zorunlu olarak üniter bir devlet anlayışı anlamına gelmeyeceğidir. Bundan daha önemli olan ikinci sorun ise, üniter devlet kavramıyla 1982 Anayasası’nın getirmiş olduğu aşırı merkezîyetçi yapının özdeşleştirilemeyeceğidir.

Yerel yönetimler ile merkez arasındaki ilişkilerin demokratik niteliklerden yoksun bir biçimde düzenlenmesinin temeli olan bu aşırı merkezîyetçi anlayışın Anayasa düzeyindeki yansımalarını ise şöyle tespit edebilmekteyiz:

İlk olarak, yerel yönetimlerin seçimle oluşan organlarının merkezî yönetim (İçişleri Bakanlığı) tarafından, belirli koşullara bağlı olarak görevden alınmalarına imkân veren Anayasa’nın 127. maddesindeki hüküm öne çıkmaktadır. İkinci olarak, yerel yönetimler üzerinde merkezî idârenin vesâyet denetimi dikkat çekmektedir.

İçişleri Bakanlığı’na verilen yetki ile ilgili olarak, ilgili yasal düzenlemeyi de ele almak gerektiği için bir sonraki başlıkta bir değerlendirme yapılacaktır. Burada vesâyet düzenlemesi üzerinde kısaca durmak gerekmektedir.

“İdârî vesâyet” olarak da bilinen bu yetkinin iki boyutunu dikkâte almak gerekmektedir. Bunlardan ilki, vesâyet denetiminin “idârenin bütünlüğü” ilkesinin bir uzantısı olduğu, vesâyet denetimi olmazsa idârenin bütünlüğünü sağlamanın güçleşeceği değerlendirmesidir. “Giriş”de belirttiğimiz üzere, merkez ile yerel arasındaki ilişkilerin yeniden demokratik bir biçimde düzenlenebilmesi için Anayasa’daki bu temel anlayışın köklü bir biçimde değişmesi zorunludur. Buna uygun olarak, vesâyet yetkisi yerine, anayasal ilke olarak ademimerkezîyetçilik (decentralisation/merkezîyetsizcilik) temel ilke olarak benimsenmelidir. Bu ilkenin bölgesel yönetim biçiminde mi yoksa başka şekillerde mi olacağı tartışılmalı ama her halükarda demokratik bir yerel yönetim düzeni için, Fransa örneğindeki gibi, ademimerkezîyetçiliğin bir temel anayasal ilke olarak benimsenmesi zorunludur.

Mevcut Anayasa’daki vesâyet denetimi ile ilgili olarak belirtilmesi gereken ikinci nokta ise, vesâyet denetiminin, yerel yönetimler tarafından tesis edilen işlemleri “onama veyâ onamama yetkisi” olarak görülmesi gerektiği ve kaynağını da mutlaka ve mutlaka bir kanundan alması gerektiğidir. Yürürlükteki düzenleme böyleyken, özellikle son dönemlerde yoğunlaşan yasal düzenlemelerle, yerel yönetimlerin yaptığı işlemler üzerinde merkezî yönetimin sınırlı vesâyet yetkisi dahi aşılmaktadır. Görünen odur ki, merkezi yönetim hızla artan bir kapsayıcılıkta yerel yönetimlerin yerine geçerek işlem yapma yetkisi elde etmektedir. Merkezin yerel yönetimler aleyhine yetki alanını genişletmesinin yasal dayanakları çok çeşitlidir ve demokratik bir yeniden düzenleme için bu yasal düzenlemelerin ilgâ edilmeleri veyâ değiştirilmeleri zorunludur.

Merkez ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin yeniden ve demokratik biçimde yeniden düzenlenmesinde anayasa değişikliği veyâ bütünüyle yeni bir anayasa yapma yollarından herhangi biri izlenebilir. Bununla birlikte, geride bıraktığımız dönemdeki anayasa değişikliği süreçlerinde edinilen tecrübe ve özellikle son 10 yıllık dönemde iktidar blokunun anayasal ve yasal düzenlemeleri kendi iktidar konumunu pekiştirmek amacıyla suiistimâl ettiği gerçeği karşısında, anayasa ile ilgili konuların bir iktidar değişikliğine kadar gündeme getirilmemesi gerekmektedir.

YASAL DÜZENLEMELER

Yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasındaki ilişkilerin demokratik ilke ve değerlere uygun bir biçimde düzenlenebilmesi için, yasal düzenlemeler (kanunlar ve yönetmelikler) düzeyinde ortaya çıkan sorunları şöyle sıralayabiliriz:

İlk sırayı, kamuoyunda yaygın olarak “kayım” terimiyle bilinen uygulamalar almaktadır. Buna göre merkezi idareye (İçişleri Bakanlığı) verilmiş olan, yerel yönetimlerin seçilmiş organlarını, örneğin belediye başkanını

veya belediye meclis üyelerini, Anayasa'nın yukarıda zikrettiğimiz 127. maddesine dayanarak geçici olarak görevden uzaklaştırılabilme yetkisi, tümüyle suiistimal edilmektedir.

Öncelikle altını çizmek gerekir ki, Anayasa'nın 127/3 maddesinde İçişleri Bakanı'na tanınmış olan bu yetki, son derece istisnai bir yetkidir ve iyi işeyen bir hukuk düzeninde, istisnai olarak kullanılmalıdır. Bu maddede yer verilen, "görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları" ibaresi, suiistimale açık, istisnayı kural haline getiren, normal olmayanı normalleştiren bir geniş ifadedir ki, mevcut suiistimallerin kaynağını da meydana getirmektedir.

674 sayılı OHAL KHK'sı ile 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda değişiklikler yapılmış, bu değişiklikler daha sonra bir kanunla "aynen kabul" edilerek normal düzenin bir parçası haline getirilmiştir. Burada, yürürlükteki demokratik olmayan Anayasa düzenine dahi aykırı olan bir dizi vahim durum vardır.

Her şeyden önce, yürürlükteki Anayasa düzenine göre olağanüstü hal, geçici bir durumdur. Anayasa'ya ve OHAL kanununa göre, bu dönemde çıkarılacak olan KHK'lerle ancak OHAL ilanına sebebiyet veren konular hakkında düzenleme yapılabilir ve bu düzenlemeler kanunlarda kalıcı değişiklikler yapmak gibi bir netice üretemez. Türkiye'de OHAL ilanının gerekçesini oluşturan 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin, Belediye Kanununda düzenlenen yerel yönetim organlarının görevden alınması koşulları ile ilgisini anlamak mümkün olmadığı gibi, İçişleri Bakanlığı'na OHAL KHK'sı ile böyle geniş bir yetki verilmesinin meşruluğunu bir yana bırakalım, Anayasa ve kanunlara uygunluğunu ileri sürmek de imkansızdır. Nitekim, ilginç ve "ironik" bir biçimde, İçişleri Bakanlığı da, "kayım uygulamaları" ile ilgili olarak yayınladığı bir raporda bu uygulamanın "olağanüstü" niteliğini ve "geçiciliği"ni vurgulamakta, fakat konuyu "terörle mücadele"ye bağlayarak "normalleştirmeye" çalışmaktadır.

Sözünü ettiğimiz düzenlemenin bir diğer vahim yanı, Anayasa'ya aykırı ve kanunların kendi içinde çelişki yaratacak bir biçimde, görevden uzaklaştırılan yerel yönetim organlarının yerine İçişleri Bakanı'na görevlendirme yapma yetkisi vermesidir. Anayasa İçişleri Bakanı'na, belediye başkanını veya meclis üyesini veya başka bir yerel yönetim organını görevden uzaklaştırma yetkisi vermekte ama uzaklaştırılan kişilerin yerine görevlendirme yapma yetkisi vermemektedir. Kanun, görevden uzaklaştırma da dahil, herhangi bir sebeple boşalan organın yerine seçimle yeni bir görevlendirme yapılacağını öngördüğü halde, bu yetkinin de İçişleri Bakanlığı'na verilmesini hukuken geçerli kabul etmeye imkân yoktur.

Nihayet, aynı KHK ile getirilen düzenleme uyarınca, belediye meclisinin toplanması belediye başkanının çağrısına bağlanmış, başkan çağrı yapmadıkça meclisin toplanamayacağı hükme bağlanmıştır. Böylece, bir belediye başkanının İçişleri Bakanı tarafından görevden uzaklaştırılması ve yerine yeni bir görevlendirme yapılması durumunda, merkezden atanan başkanın çağrıda bulunmaması halinde belediye meclisinin toplanması da mümkün olamayacaktır. Bu, yerel yönetim örgütünün tümüyle işlevsizleştirilmesi demektir.

OHAL düzenlemelerini kalıcılaştıran tüm yasal düzenlemeler gibi, yerel yönetimleri idarenin keyfi tercihlerine göre, Anayasa ve kanun hükümlerini suiistimal ederek işlevsizleştiren uygulamaların dayanağını oluşturan bu düzenlemeler bütünüyle ilga edilmelidir.

6360 SAYILI KANUN

Bu kanunla Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin sayısı artırılmış ve il sınırları ile özdeşleştirilmiş olan büyükşehir belediyesi sınırları içindeki tüm köy tüzel kişilikleri kaldırılarak, mahalleye dönüştürülmüştür.

Bu düzenlemelerin sakıncaları birkaç noktada toplanmaktadır. Bir kere, demokratik yerel yönetim düzeninin öncelikli gereklerinden biri halkın kendi ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda ve mümkün olduğu kadar doğrudan katılım yoluyla karar alma ve uygulama süreçlerine katılımının sağlanmasıdır. Köy tüzel kişiliğinin kaldırılması, mevcut düzende dahi işlemeyen katılımcılığın büsbütün yok edilmesi anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, şehirlerden çok uzak alanlarda bulunan köylerin mahalle olarak düzenlenmesi ise, apayrı bir garabettir. Büyükşehirlerde köy muhtarlıkları kaldırılmış, köy tüzel kişiliklerinin ekonomik ve idari konularda yerel karar alma olanaklarının da ortadan kaldırılmasına sebep olmuştur. Bu da kırsal kalkınma açısından sorun yarattığı kadar, yerel demokrasiyi kısıtlamaktadır. On binlerce köyde kamu malı olan köy tüzel kişiliğine ait mal varlıklarının da kimlerin eline geçerek ortadan kalktığı bilinmemektedir. Köy ahalisinin gerek vergiler gerekse tarım-hayvancılık teşviklerinden yararlanma açısından zarar görmesine yol açan bu düzenlemenin sakıncaları kırsal mahalle ve yarı kırsal mahalle gibi ek tanımlamalarla giderilememiş durumdadır. Ayrıca, 2B kapsamında köy olup orman vasfından çıkarılan yerlerin imara açılmasıyla oluşturulan yeni rant alanları da, sosyolojik yapı değişikliğine yol açacak şekilde yapılan bu tür düzenlemelerin varlığı da dikkatten uzak tutulmamalı.

Merkez ile yerel arasında uyum sağlamak için yapıldığı ileri sürülen düzenlemeler ve büyükşehirlerde belde ve köy belediyelerinin kapatılmış olması, yerel yönetimlerin insandan uzaklaşmasına ve yerelin de

merkezileşmesine yol açmış durumdadır.

6360 sayılı kanunla getirilen bir diğer düzenleme ise, büyükşehirlerde il özel idarelerinin kaldırılmasıdır. Bu düzenleme aslında il (eski vilayet) kurumunun da kaldırılması anlamına gelmekte ve il dediğimiz yönetim birimini tam anlamıyla merkezi yönetimin bir uzantısına dönüştürmektedir. Bununla da kalmamakta, “tüzel kişilikleri kaldırılan il özel idarelerine ait olan her türlü görevi yapma ve hak ve yetkileri kullanma”yı doğrudan merkezi idarenin bir organı olarak yeni kurulan “Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı”na (YİKİB), vermektedir.

YİKİB'nin kuvvetli yetkilerle donatılması, son dönemde gözlenen ağır ve aşırı merkezîyetçilik eğilimini teyit etmektedir. Bu eğilim, büyükşehir olarak düzenlenen 30 ildeki ekonomik getiri ve rant potansiyelinin doğrudan merkezi idareye ve dolayısıyla siyasi iktidarın kontrolüne aktarılması amacıyla da bağlantılıdır. Buna ek olarak, mümkün olduğu kadar merkezîyetçi bir yapının tesisinin, mevcut iktidarın izlediği otoriter politikalar için ne kadar elverişli olduğu anlaşılır bir husustur.

Muhtarlıkların zayıflığı, yerelde en önemli, en küçük birim olan mahalle düzeyinde katılım ve demokrasiyi adeta olanaksızlaştırmaktadır. Mahalleler küçülmüş, özellikle büyükşehirlerde, merkezlerde, yerel demokrasiyi geliştirecek katılımcılığa elverişli büyüklükler olmaktan çıkmış durumdadır; mesela nüfusu 50 binden fazla olan mahalleler mevcuttur. Mahalle Muhtarlığı Kanunu çıkarılarak mahallelerin yeniden düzenlenmesi gerekir.

İller Bankası'ndan belediyelere yapılan transferlerin belirsizliği, çeşitli nedenlerle büyük kesintilerin yapılması ya da ödemelerdeki geciktirmeler belediyelerin iş planlarında aksamalara yol açacak hatta çalışanların ücret ödemelerini de etkileyecek kadar önem kazanmış durumda. Bu da yerel yönetimlerin merkez karşısındaki zayıflığını görünürleştiren ve halkın gözünde küçümsenmesine yol açan etkiler yapıyor.

Belediye gelirleri kanununun eskiliği, yerel yönetimleri merkezi idarenin transfer ettiği kaynaklara mahkum etmenin karşısında özel bir önem taşıyor.

Üst üste çıkarılan imar barışları (aflar) yerel yönetimlerin imara dair görev ve yetkilerinin, belediye meclislerinde usulünce alınmış kararların işlevsiz kılınmasına, yerel yönetimlerin o yereldeki güç dengeleri içindeki demokratik ilişkiler üzerinde bozucu etkiler yapıyor. Aynı şekilde imar planlarında 1/1000'lik planlara kadar inen Bakanlık onayı ve/veya doğrudan plan yapma yetkileri, riskli alan ilanları ile yerel katılım ve demokrasi ile alakası kesilen kentsel dönüşümler, yerel yönetimlerin kredisini bulduğu yani merkezden finansman talebinde bulunmadığı durumlarda bile yatırım projeleri ve proje değişikliklerinde merkezden (en azından merkezin yereldeki uzantıları olan valilik ve kaymakamlıklar bünyesindeki Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlıklarından) onay alma zorunlulukları yerel demokrasinin gelişmesini engelleyici merkezi yönetim uygulamalarının örneklerinden. Elbette bütün bunlar kentin/yerelin nasıl gelişeceğine ilişkin kararların ağırlıklı olarak yerelde alınmasını engelliyor. Merkezin yol açtığı belirsizlikler nedeniyle yerelde demokrasinin en önemli unsuru olan seçilmiş karar alıcıların kararlarını ve bu kararlar üzerinde etkisine yönelik yerel katılımı da olumsuz etkiliyor. Belediyelerin kurabileceği birimlerle ilgili sınırlamalar getiren İçişleri Bakanlığı genelgesi de unutulmamalı. Örneğin, merkezi yönetimin toplumsal cinsiyet kavramına ve İstanbul Sözleşmesine ilişkin ideolojik tutumunun bir parçası olarak Belediyelerde Kadın-Erkek Eşitliği ya da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği birimleri kurmayı engelleyen, bu alanda ancak “Aile, Kadın vb.” birimleri kurulmasını öngören bir İçişleri Bakanlığı genelgesi de var.

BELEDİYE BAŞKANLARININ YETKİLERİ

Belediye başkanlarının sahip olduğu geniş yetkiler, belediye içindeki iç demokrasiyi sakatlamaktadır. Belediye meclislerine önerge kabul ettirmek büyük ölçüde başkanın inisiyatifindedir. Belediye bütçesinin reddedilmesi durumunda meclisi ortadan kaldıran ve bir önceki yıl bütçesini belirli bir oranda artırarak kullanmak yani belediye meclisini yok saymak da başkanın yetkisinde. Stratejik plan yapması yasal zorunluluk olmayan belediyelerde zaten başkan odaklı karar ve yürütme söz konusu iken, 50 binden fazla nüfusu olan yerleşimlerdeki stratejik plan yapımında da planlar başkanın adayken yaptığı vaatlere odaklı olarak yapılıyor. Bu da stratejik planın demokratik bir katılım aracı olmasına olanak bırakmıyor. Ayrıca, stratejik planlar böyle yapıldığından, Avrupa Konseyi Bölgeler Komitesi Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı gibi Yerel Eşitlik Eylem Planı yapılmasını öngören sözleşmelere göre yapılan YEEP'lerinin ya da Çocuk Eylem Planı, Afetlerle ilgili Dirençli Kent Eylem Planı vb eylem planlarının stratejik planla uyumlu şekilde yapılması da tamamen Başkanın yaklaşımına kalmış bulunuyor. Başkan istemezse bütün bu planlar stratejik planın ana unsurları arasına giremiyor ve yerel yönetim açısından demokratik katılımı hazırlanmış olsalar bile “yama” olmaya ve kolayca sökülüp atılmaya, uygulama planları ve raporlamalarının yapılmamasına da yol açabiliyor.

Belediye başkanlarının ve meclislerin yerele hesap vermesinde iki önemli araç var: seçimler ve yıllık performans raporları. Bu araçların halkın denetimi açısından işlevsizliği tartışma gerektirmeyecek kadar açık.

Buna eklenmesi gereken bir husus da, her büyükşehir belediyesinin “kendi içinde merkeziyetçi”, bir diğer deyişle “hiyerarşik” bir tarzda yapılandırılmış olduğudur.

ŞİRKET BELEDİYECİLİĞİ

Belediyelerin denetlenebilir ve denetlenemez çok sayıda iç içe imkânı bir arada barındırdığı da biliniyor. Örneğin belediyelerin hemen hepsinin 1-2'den az olmayan şirketi var ve birçok iş bu şirketlerin ihaleyle işi üstlenmesi yoluyla, bir anlamda taşeron eliyle yürütülüyor. Büyükşehirlerde atık su-kanalizasyon ve ulaşım hizmetlerine ilişkin iki şirketin yasal olarak arka planı var, bütçeleri, stratejik planları, denetim raporları belediye meclislerinden geçiyor. Sayıştay denetimleri de ayrıca yapılıyor. Diğer şirketlerin, özellikle de yüzde 50'den daha az belediye sermaye payı ile kurulmuş şirketlerin denetimleri dış denetim firması eliyle gerçekleştiriliyor ve meclise de Sayıştay'a da bu dış denetim firmasının raporu üzerinden bir denetim imkanı yasal düzenlemeyle öngörülmüş durumda. (Sayıştay'ın TBMM'ne sunduğu, web sayfası üzerinden kamuoyuyla paylaştığı raporlar da yine bu dış denetim şirketi raporlarına dayandığından, şeffaflık açısından yeterli değil.) Bu izlenebilir ve anlaşılabilir bir yapıyla karşı karşıya olmadığımızı gösteren bir durum. Anlayabilmek katılım ve demokrasi açısından gerçekten önemli olduğundan da çok önemli.

Durum kamu belediyeciliği değil şirket belediyeciliği yapmak gibi sonuçlara da varabiliyor. Belediye başkanına meclis tarafından verilen yetkiyle atadığı ya da görevden aldığı yönetim kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yöneticileri eliyle yönetilmesi, şirketlerin arpalık olarak tarif edilmesine, bu da şeffaflık, hesap verme gibi ilkelerden uzak olmalarına yol açıyor. Şirket zararlarının sermaye artışı yoluyla karşılanması da ayrıca belediye kaynaklarının nasıl kullanıldığı açısından sorulması gereken sorular içeriyor. Özellikle bütün ilçeleri etkileyen yol yapma, tamirat vb alanlardaki devasa şirketler, çeşitli örneklerden de görüldüğü üzere, ilçe belediyeleriyle büyükşehir belediyesi arasında merkezle belediye arasındakine benzer bir siyasi çekişme alanına da dönüşebiliyor. Ayrıca, belediyelerde şirket üzerinden işe alınan çalışanlar şirket çalışanları, belediyelerin farklı statülerde çalışanları arasında ciddi ücret ve çalışma koşulu farkları olduğu da unutulmamalıdır. Sendikalı ve güvenceli yerel yönetimlerde karar sahibi Belediye birlikleri çok az bilinen, çok az izlenen bir yerel alan. Çok az sayıda birlik sivil toplumla işbirliği içinde, yerel kalkınmaya katkı sağlayan gelişmeleri ele alıyor, üzerinde çalışıyor ve gelişme sağlıyor.

TEMSİLDE ADALET

Yerel yönetimler seçim sistemi ve temsilde adalet açısından yerel demokrasiyi geliştirmeye elverişli değillerdir: Gerçek bir temsile dayanmamak önemli bir sorundur. Bunun birkaç önemli boyutu var:

Öncelikle, başkanın ve belediye meclis üyelerinin seçilmek üzere aday oldukları yerleşimde ikamet etmesi zorunluluğu yoktur. Yani hemşeri olmadıkları yerde karar alıcı olmaları söz konusudur. (Bu da hemşerilerle aralarındaki hiyerarşik ilişkiyi artırdığı gibi, yerel yönetimi profesyonel bir iş gibi algılamaya, hatta liyakatten de uzak şekilde atamalara da yol açabiliyor.)

İkinci olarak, bütün şehirlerde kırsal kesimin temsili adeta boşalmış durumdadır.

Kezâ, cinsiyete dayalı ayrımcılık yerel yönetimlerde en ciddi temsilde adalet sorunudur. Örneğin seçilmiş belediye başkanlarının % 2,9'u (41'i) (kayım atananlar dahil), belediye meclis üyelerinin % 11'i (2.284'ü), il genel meclisi üyelerinin %4'ü (48'i), köy muhtarlarının % 1'i (115'i), mahalle muhtarlarının % 2'si (970'i) kadındır. Türkiye'de 292.095 seçilmiş yerel yönetim temsilcisinden sadece 7.883'ü yani % 3'ünün kadın olması, eşitlikten ne kadar uzak bir temsilin söz konusu olduğunun açık göstergesidir.

Temsilde eşitlik ve adaletin olmaması, elbette kaynakların dağıtımında eşitlik ve adaletin olamayacağına işaret eden önemli bir göstergedir. Sağlanması için de seçim sisteminin tek aşamalı olmaktan çıkarılması, ara mekanizmaların kurulması gerekir. Ayrıca kotaların ve ikamet yeri üzerinden hemşerilik bağının yasal düzenlemeye kavuşturulması da şarttır.

KENT KONSEYLERİNİN YETKİLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

İlk sorun, mevcut katılım mekanizmalarının yerel demokrasi açısından işlememesi olarak ifade edilebilir. Merkezi yönetimin öngördüğü valilik ve kaymakamlık bünyesindeki katılım mekanizmaları ile yerel yönetimler tarafından aynı ve nakdi olarak desteklenmesiyle ilgili konulara ve Belediye Yasası ile yasal düzenleme altına alınmış olan Kent Konseyleri gibi yasal katılım mekanizmalarının sorunlarına bu raporda girmiyor, soruna

yerel demokrasi açısından değinmekle yetiniyoruz. Bununla birlikte, řu noktayı vurgulamak gerekir ki, kent konseyleri yalnızca bir danışma organı olarak değil, karar alma mekanizmalarında etkili ve merkezî yönetimden özerk bir organ olarak yeniden yapılandırılmalıdır.

KATILIMCI BÜTÇE

Katılımcı bir yerel demokrasiyi yaşama geçirebilmek için yerel birimlerin bütçe yapma hakkına sahip olması büyük bir önem taşımaktadır.

Yerel yönetimlerin katılımcı bütçe, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe, çocuk bütçesi, engelli bütçesi gibi farklı bütçe ve raporlama imkanlarına kavuşturulması, toplum tarafından denetlenebilirliklerini artıracak düzenlemeler olarak öngörülmelidir.

Merkezî yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin demokratik ilke ve değerlere uygun bir biçimde yeniden düzenlenmesi bakımından büyük önem taşıyan katılımcı bütçe, belediye bütçesinin bir bölümünün halkın belirlediği önceliklere, halkın ihtiyaçlarına göre saptanmasıdır. Halkın kendi bütçesini yapma hakkına sahip olması katılımcı demokrasinin etkinliği bakımından vazgeçilmez bir unsurdur.

Katılımcı bütçe, bütçe komitelerinin sokaklardan, mahallelerden başlayarak kurulmasını öngörür. Bu Komiteler aracılığıyla mahallede yaşayanlar ne talep ediyor, hangi hizmetlere öncelik verilmesini istiyor, bunlar öğrenilir ve Kent Bütçe Konseyi'ne bildirilir. Kent Bütçe Konseyi bu önerileri öncelikler temelinde birleştirerek taslak haline getirir ve belediye yönetimine sunar. Belediye Meclisi bütçe görüşmeleri kent halkına açık olarak yapılır, yurttaşların görüş bildirmelerine olanak sağlanır.

SONUÇ

Türkiye'de, halkın doğrudan katılımını azami düzeyde gerçekleştirebilecek demokratik bir yerel yönetim sistemini inşa edebilmek bakımından, burada sözü edilen olumsuzlukların kaynağı olan tüm yasal düzenlemelerin köklü bir reforma tabi tutulması gerektiği açıktır. Bu reformun bütüncül bir yeni anayasa düzenini gerektirdiği de ortadaysa da, böyle bir tartışmayı mevcut iktidar düzeni altında yürütmenin anlamı yoktur. Buna karşılık, yürürlükteki Anayasa'ya, bu Anayasa'da yer alan yerel yönetim kavramına dahi uygun olmayan aşırı merkezîyetçi yasa ve uygulamalara karşı dirençli bir yurttaş inisiyatifinin geliştirilmesi şarttır. Öncelik, OHAL'i olağanlaştıran, merkezîyetçiliği büyütüp, yereli güdükleştiren, yerelde de büyükşehir örgütlenmesinde ayrı bir merkezîyetçilik yaratarak tahakkümcü yönetim tarzını tahkim eden yasal düzenlemelerin ilgası için çalışmak olmalıdır.

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024
Yerel Demokrasi Konferansı

Kent Hakkı Atölyesi YAŞANABİLİR BİR KENT HERKESİN HAKKIDIR

KENT HAKKI NEDİR?

20. yüzyılın ikinci yarısında kentleşmenin hız kazanması, şehirlerdeki nüfus artışı ve sosyal eşitsizliklerin belirgin hale gelmesiyle “kent hakkı” kavramı önem kazandı. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru kent hakkı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi ve diğer uluslararası belgelerle de desteklenen evrensel insan hakkı olarak kabul edildi.

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı; kenti, “içinde yaşayanların tümüne ait mekan” olarak tanımlamaktadır. Kent hakkının tüm kent sakinlerine tanınan hak olduğunu belirtir. Yine Dünya Kent Hakkı Şartı; kent sakinlerini “kalıcı veya geçici olarak kentte ikamet eden tüm insanlar” olarak tanımlar.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun Hemşehriler Hukuku başlıklı 13. Maddesine göre herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediyenin desteklerinden yararlanma hakkı vardır. Belediye hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar.

Kent hakkı, kentte yaşayan tüm canlıların ayrımcılık gözetmeksizin toplumsal adalet çerçevesinde sağlıklı, güvenli ve adil bir çevrede yaşama hakkı ve bu çevreleri şekillendirme hakkıdır. Aynı zamanda demokratik katılıma, güvenli konutlara, temiz suya, sağlıklı gıdaya, temel hizmetlere, kentsel altyapıya, ulaşım sistemlerine ve yeşil alanlara eşit ulaşım hakkını içerir.

Bu bağlamda kentlilerin kentsel politika ve projelere etkin katılımı, eşitlik ilkesi, şeffaflık, devamlılık ve erişilebilirlik gibi unsurlar kent hakkının temelini oluşturur.

Ayrıca, David Harvey’e göre:

“Kent hakkı kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Ayrıca bireyselden çok ortak bir haktır çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir gücün kullanımına dayanır.”

Kent hakkı, kentsel mekana yapılan her müdahalenin toplumsal ilişkileri ve gündelik yaşamı da etkilemesi ve bu etkilerin kaçınılmaz olarak adaletsizliklere neden olması bakımından önemlidir.

KATILIM HAKKI

Kentler, orada yaşayanların temel yaşam alanıdır; aynı zamanda önemli kültür ve uygarlık merkezleridir. Bu nedenle kentli olma, kent duyarlılığı kazanma, kent kültürünün oluşması süreci de ancak kentle ilgili bütün süreçlere kentlilerin demokratik katılımı, söz ve karar sahibi olması ile mümkündür.

KENT KONSEYLERİ

Türkiye’de kent yaşamına katılım mekanizmalarından biri olarak düşünülen kent konseyleri, Belediye Kanununa göre kent yaşamında kent vizyonunun ve

hemşehrilerin bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirir. Katılımcıları, STK'ların yanı sıra belediye, kamu, muhtar, sendikalar, meslek odaları, üniversiteler ve siyasi parti temsilcilerinden oluşmakta, bütçesi ilgili yerel yönetim tarafından karşılanmaktadır.

Kent Konseyleri tüm eksikliklerine rağmen katılım hakkı ile ilgili yasal bir mekanizma oluşturmaktadır.

Kent konseyi gibi kurumsal mekanizmaların etkin işleyişi, demokratik kültür aracılığıyla ortak fayda üretilmesine, yerel yönetimlerin ve merkezi hükümet politikalarının demokratik katılım ve kamusal fayda gözetilerek belirlenmesi imkânı tanır. Demokrasinin yerelleşmesi kültür ve kamusal fayda ile bağlantılıdır.

Katılımcı demokrasinin, yerinden, yerelden yönetimin oluşumunda dayanak oluştururken, Avrupa'da ve dünyada başka modellere teorik olarak en kolay uyumlanma potansiyeli vardır. Kent hakkının farklı siyasi görüş, parti ve kesimler tarafından sahiplenilmesi ve hayata geçirilmesi konusunda rol alabilir. Yerel kamu politikalarının güçlü ve etkin bir hale gelmesi için araç olarak değerlendirilebilir. Merkezi ve yerel yönetimlerin, siyasi partilerin kent hakkı ve kent yurttaşlığı konularında bütünsel politikalar geliştirmeleri ve uygulamalarına olanak sağlar. Demokrasi, çok kültürlülük ve hak temelli bir yaşamı destekler.

Mevzuat ve kurumsal düzenlemelerle kent hakkının daha yaygın ve güçlü bir şekilde ikame ederek hayata geçirilmesi için elverişli koşulların sağlanması gerekmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık ilkelerinin uygulanması için yaptırım ve denetimlerde bulunmalıdır. Stratejik plan ve yerel eşitlik eylem planı, bütçe hazırlama süreçlerinde sivil katılımın belirli esas ve usullerle zorunlu hale getirilmesi sağlanmalıdır. Kent konseyi oluşumuna engel olan merkezi ve yerel yönetimler ile ilgili yaptırımlar getirilmelidir.

GÜNÜMÜZDE KENT HAKKI

Günümüzde kent hakkını tartışıyor olmamızın nedeni, hızlı kentleşme ve nüfus artışıyla ortaya çıkan ekonomik, politik, kültürel, ekolojik sorunların giderek artmasıdır.

Dünya nüfusunun yarısından fazlası, Türkiye'de ise nüfusun %80'i kentlerde yaşamaktadır. Önlem alınamazsa 2050 yılında dünya nüfusunun üçte ikisi kentlerde yaşamak zorunda kalacaktır. Bu durumda kent halkının eşit yaşama koşulları zorlaşacaktır.

Kentin planlanmasında, kent halkı dışlanarak karar süreçleri sermayenin hegemonyasına teslim edilmiştir. Kentte eşit yaşama koşulları oluşturulmamıştır.

Kent halkının yaşam koşullarını belirleyen, kentlerin "anayasası" sayılan çevre düzeni planları merkezi yönetim tarafından belirlenmektedir. Esas karar verici olması gereken kent halkı ve yerel yönetimler bu süreçlerin dışında tutulmaktadır. Bu planlama süreci ile kent halkının yaşam koşulları da belirlenmektedir.

Örneğin; İstanbul İli Avrupa Yakası Rezerv Yapı Alanı 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği'nde "Yüksek nitelikli nüfusun Yenişehir'e çekilmesi için nitelikli konut ve sosyal çevre olanaklarının oluşturulması" şeklinde tanım yapılmıştır. İmar planlamalarında yapılan bu sınıfsal tanım halkın, kentlerde eşit yaşam koşullarına sermayenin yönetiminde sahip olamayacağını göstermektedir.

Kentlerin "meta", "pazarlanabilir bir mal" olarak görülmesi, kentleşme sürecini belirleyen en önemli faktör haline gelmiştir. Ekolojik yaşam alanları, metalaşmış kentlerin piyasa değerini arttırmak amacı ile sermayeye teslim edilmektedir.

Kentsel dönüşümden konut edindirme politikalarına, toplu ulaşımdan kamusal mekanların düzenlenmesine kadar alınan kararlara ve uygulanan politikalara bakıldığında bütün bunların halkın ihtiyaçları gözetilerek değil, sermayenin ihtiyaçlarına göre belirlendiği görülmektedir. Bu nedenle kent hakkı kavramı; barınma, sağlık, eğitim, temiz su, temiz çevre, kent yönetimine katılma, yoksulluk ve ayrımcılığın önlenmesi gibi temel hakları da aşan kentleşme sürecinde hakim sermaye mantığına karşı kentlilerin haklarını temel alacak bir kentleşme süreci ortaya konmalıdır.

Aynı zamanda kentlere yoğun iç ve dış göç nedeniyle oluşan kozmopolit yapı ve küreselleşme, ulus devlet ve vatandaşlık kavramlarını da tartışmaya açık hale getirmiştir. Kentlerde eşit yaşam koşullarının oluşturulması, ekolojik yaşam alanlarındaki bütün canlılar ile birlikte yaşamın savunulması "kent hakkı" mücadelesinin temelini oluşturmalıdır. Kentleri oluşturan temel etmenlerden biri olan insanlar dışında kentlerin önemli bir paydaşı olan doğal ve kültürel miraslar yine insanlar tarafından siyasi politikalara alet edilerek ranta dönüştürülmekte ve yüzyıllardır süren tarihi, kültürel ve yapısal durumundan uzaklaştırılıp tahrip edilmektedir. Kentte yaşayanların ortak mekanı olan kamusal alanlar -camiler, kiliseler, müzeler- doğal

yaşam alanı olan, kentin içinde kente nefes aldırın ekolojik yapıdaki korular, parklar ve yeşil alanlar da ranta kurban edilmektedir.

NASIL BİR KENT İSTİYORUZ?

Ne tür bir kent istediğimiz sorusu nasıl bir toplumda yaşamak istediğimiz sorusundan bağımsız düşünülemez.

Demokrasinin yerelden ve katılımıcılıkla oluşabileceğinden hareketle kentlilerin kentle ilgili karar süreçlerine eşit ve etkin katılımını sağlayan, mahallelerden başlayarak her türlü yerel örgütlülüklerin oluşumu ve gelişmesine destek verilmelidir.

Kent hakkı kapsayıcı, katılımcı, eşitlikçi anlayışı içerdiğinden her türlü ayrımcılıkla, ötekileştirmeyle, ırkçılıkla, türçülükle mücadeleyi de kapsar. Ülkemizde egemen siyasetin cinsiyetçi, kutuplaştırıcı, düşmanlaştırıcı, ayrıştırıcı yaklaşımlarına maruz kalan her biri hak sahibi olan kadınlar ve çocuklar, engelliler, mülteciler, göçmenler, LGBTI+ bireyler ve sokak hayvanlarına karşı uygulanan nefret suçlarının karşısında yer alarak, bir arada yaşamının koşullarını sağlamak için aktif çalışma içinde olunmalıdır.

Gerek ülke gerekse kent yaşamında farklı inanç ve kimliklerin varlığından hareketle çoğulcu ve eşit yaklaşım esas olmalıdır. Bunun sağlanması merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluğu altındadır. Örneğin, Alevi toplumuna ve kurumlarına gerek inanç boyutunda gerekse de kültürel alanda ayrımcı farklı uygulamalar olmamalıdır.

Kadınların kent yaşamına daha etkin katılımını sağlayacak, toplumsal cinsiyete duyarlı (bütçeleme, konut, kreş, toplu taşıma vb.) politikalar geliştirilmelidir. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların söz kurabilmesi, irade geliştirebilmesi için kentin bütün seçimli veya seçimsiz mekanizmalarında eşit temsiliyetin sağlanması adına eş sözcülük ve gerekli ortamlarda fermuar sisteminin hayata geçirilmesi gerekir.

Mültecilik Türkiye'nin de imzacısı olduğu tüm sözleşmelerde hak olarak kabul edilmiştir. Mültecilere yönelik ırkçı, nefret söylemlerine karşı mücadele edilmeli, yerel yönetimler karşılıklı entegrasyon anlayışıyla, birlikte yaşamın koşullarını sağlamalıdır.

Yaşanan depremlere karşı merkezi ve yerel yönetimlerin gerekli yapısal önlemleri almamasından dolayı ağır kayıplarla karşılaştık. Dolayısıyla depreme ve afetlere dirençli kentler önceliklerimiz arasındadır.

Zorunlu yapısal gereklilik olan kentsel dönüşüm, ilgili bilim insanlarının, odaların, kent duyarlılığı içinde olan oluşumların, kamu ve yerel yönetimlerle birlikte planlama ve denetimin her aşamasında yer alması gerekmektedir.

Ülkemizde kentsel dönüşüm, dar gelirli kentsel kent merkezinden koparılıp buradaki mülklerin gelir durumu yüksek olanlara aktarıldığı bir süreç olarak hayata geçiyor. Dar gelirli kentsel kent taşra mahallelerine taşınırken merkezi bölgelerdeki mülkler zenginlere aktarılıyor. Kentsel dönüşümde "yerinde dönüşüm" modeliyle, insanların yıllardır yaşadığı bölgeden koparılmadığı, yerinde planlamalar yapılmalıdır.

Kentsel dönüşüm yoksul ve kırılgan kesimlerin de gözetildiği; toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal, kültürel, sportif alanların olduğu; engelli, yaş almış olanlar, kadın, çocuk ve hayvanların da öncelikli düşünüldüğü bir yaklaşımla gerçekleşmelidir. Kent sakinleri, kentsel mekanın üretimindeki bütün kararlara eşit ve aktif şekilde katılma hakkına sahip olmalıdır.

SONUÇ OLARAK

Kentte yaşayanların ortak yaşam alanı olan kentleri rant aracı haline getiren, toplumun farklı kesimlerinin bir arada yaşama ve ilişki kurma alanını sınırlayan, katılımcı olmayan yollarla ortaya çıkan tüm uygulamalara karşı kent hakkı mücadelesi verilmeden; ekolojik dengeyi bozan, çevreyi kirleten, yoksulluğu artıran, ayrımcılığa yol açan ve kent yaşamını giderek yok eden bu süreci değiştirmeden ve dönüştürmeden demokratik bir kent yaşamının sağlanması mümkün değildir.

Kapitalist sistemin kentlerde yol açtığı ayrımcı ve ötekileştirici gidişat ile kent ve kentsel mekanı metalaştıran politikalar karşısında kent hakkı giderek yükselen bir sesle talep edilmelidir. Kentler sermayenin, siyasi iktidarların ve yerel yöneticilerin değil, kentte yaşayanlarındır. Kentle ilgili kararlar kentlilerin talepleri ve istekleri doğrultusunda alınmalıdır. Yaşanabilir bir kent herkesin hakkıdır.

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024
Yerel Demokrasi Konferansı

Ekolojik Yerel Yönetimler Atölyesi

Kapitalizmin sermaye birikim krizini aşmasının yolu olarak doğanın metalaştırılması, tüm dünyayı ekolojik krizinin ağır sonuçlarıyla karşı karşıya bıraktı. Şimdi bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de doğanın sınırsız sömürsünün yarattığı iklim değişikliğinin sonuçları olan felaketlerle yüz yüzeyiz. Bugün artık ekolojik yıkım, insanlar, diğer canlılar ve kentler için büyük bir tehdit unsuru. Tarım alanlarının yok edilmesi, kırsal alanlarda yaşayanların mülksüzleştirilmesi, doğanın sermayenin ve piyasanın ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması süreci dolu dizgin işliyor. Yaşam alanlarımız, kentlerimiz; kamu hizmetlerinin piyasalaştırıldığı, kimsenin kendini ait ve güvende hissetmediği, bir arada yaşamayı değil gettolaşmayı yaratan, kimsenin eşit hizmet alamadığı, her gün yeni bir kent hakkı ihlali ve kent suçuyla yıkıma uğrayan dev tüketim ve atık yaratım merkezlerine, deprem ve diğer afetlerin kader haline geldiği plansız denetimsiz yerleşimlere dönüştü.

Doğayı içerisindeki tüm canlılarla birlikte özgür kılabilmenin yolu, ekolojik, özgürlükçü ve eşitlikçi yaşam alanları yaratmaktan geçiyor. Yaşadığımız dönemde ekolojik kriz, doğanın sömürsü ve başta doğal varlıklar olmak üzere tüm canlılara ait müştereklerin metalaştırılması ile birlikte gün geçtikçe daha da artıyor.

Kapitalizmin çoklu krizlerinin etkisi bu hızla giderse ve buna karşı önlem almazsak, yaşam birimlerini kendi kendine yeter hale getirmeysek, egemen sınıfların 'yaratıcı yıkım' dediği bu süreç, sermayeye devamlı alan açacak, emekçileri ve gezegeni de sürekli sömürü mekanizmaları içinde tutacaktır. En küçük yerleşim yerinden en büyüğüne tüm yönetim mekanizmalarını ekolojik önceliklerle yeniden düzenlememiz gerekmektedir.

Mega kentlerin hinterlandı olarak örgütlenmiş olan bu kentlerin su, enerji, gıda, hammadde gibi tüm temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sömürülen kırsal ile, emekçiler için yaşanması oldukça zor hale gelen, iklim suçları giderek artan kentlerin, ekolojik ve özgürlükçü bir temelde yeniden düzenlenmesi yerel yönetimlerin en temel görevlerinden biridir.

Ekolojik bir yerel yönetim; ekolojik bakış açısını merkeze alan, birimleri, komisyonları ve belediye meclisiyle ekolojik yıkıma ve ekokırım suçlarına karşı temel koruyucu bir rol üstlenen, tüm kentsel suçlardan arınmış ilkeli bir anlayışla mümkündür. Bu anlayış, yerinden, doğrudan demokrasiyle, toplumun her kesiminin eşit katılımıyla oluşmuş, her konuda özerk, etkin ve kurumsallaşmış halk meclisleriyle güçlendirilmelidir. Bu durum, kent ve kırsal var eden her şeyin ve tüm canlıların, doğayı ve yaşamı savunan özneler haline gelmesi mücadelesiyle ortaklaşmalıdır. Neoliberalizmin sermaye birikimi odaklı kent paradigmasına karşı, bütün üretim ve tüketim ilişkilerinde basit yeniden üretimi temel alan kent örgütlenmesi hedeflenmelidir.

Doğaya ve tüm canlılara saygılı yerel yönetimler; popülist yaklaşımlar uğruna doğayı tahrip etmeyen, ağaçları, hayvanları, su varlıklarını, havayı, toprağı koruyan bir anlayışla gerçekleştirilebilir.

Ekolojik yaşamı kurmanın önünde birbiriyle ilişkili dört engel bulunmaktadır: Doğanın metalaştırılması, emek gücünün sömürülmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin artması, anayasal ve demokratik hakların yok edilmesi. Ekolojik yıkımların en çok etkilediği kadınların ve çocukların, emek gücünün üzerindeki sömürü kalkmadan doğanın sömürsü engellenemez, sağlıklı bir toplum olmadan sağlıklı bir doğa da mümkün olamaz. Toplumların doğa ile olan bağlarının yeniden güçlendirilmesi ve insanın emeğine yabancılaşma süreçlerinin azaltılması, ekolojik yıkımların, emek sömürsünün ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin son bulması için mücadele edilmelidir.

Bu çerçevede, ekolojik bakış açısını merkeze alan, yerinden ve doğrudan demokratik katılımlarla güçlendirilmiş, eşitlikçi ve özgürlükçü yerel yönetimler;

- Kentleri ve çeperindeki kırsalı doğal ve kültürel varlıklar dahil bütüncül bir ekosistem olarak görmelidir, doğayı bir özne olarak kabul etmelidir.
- Kentlerin yatay ve dikey sınırsız büyümesinin önlenmesini ve küçük ve yavaş kentlerin oluşturulmasını hedeflemelidir.
- Kentleri ve tüm yaşam alanlarını afetlere karşı dirençli hale getirmeli, afet birimleri kurmalı ve toplumsal cinsiyete ve ekosisteme duyarlı afet acil eylem planı hazırlamalı, var olanları etkinleştirmelidir. Afetlere karşı acil toplanma merkezleri, müdahale birimleri, acil müdahale ekipleri ve ekipmanları oluşturmalıdır.
- İklim değişikliğine karşı mücadelenin bir aracı olarak, toplumsal cinsiyet duyarlı, uzmanlar ve ekoloji örgütleri ile birlikte "İklim acil eylem planı" hazırlamalı, planın uygulanmasını ve belediyenin imar planlarının hazırlanması, altyapı, ulaşım hizmetleri gibi tüm faaliyetlerini iklim değişikliği açısından izlemesini yapan "iklim izleme birimi" kurmalı, varolanları etkinleştirmelidir. İklim değişikliğine uyum çerçevesinde, iklim krizinin birinci derecede etkilerinin görüleceği deniz ve göl kıyıları ile dere yataklarını her türlü riske karşı yeniden ele almalıdır.
- Kent çeperlerinin, kırsalın ve yaban hayatının madencilik, enerji projeleri, yapılaşma gibi nedenlerden dolayı baskı altında olmasından ve köylülerin geçimlerini sağlamak için işçileştiği gerçeğinden hareketle, bu gidişatı tersine çevirebilmek için kırsal yaşamı, köy yaşamını, geleneksel üretimi destekleyici agroekolojik çalışmalar yapmalıdır. Kırsalı desteklemek için üretim kooperatifleri kurmalı, kâr amacı gütmeyen geçimlik ekonominin geliştirilmesinin yöntemlerini uygulamaya sokmalı ve desteklemelidir.
- Kentin sağlıklı ve ucuz ekolojik gıdaya erişimi için aracı üretici pazarları kurmalı ve tüketici kooperatiflerinin kurulmasını desteklemeli ve öncülük etmelidir.
- Meclis çevre komisyonlarını işletmeli, tüm çalışma sürecinde uzman kurumlar ve ekoloji örgütlerini karar süreçlerine dahil etmelidir.
- Kent ve çeperinde yürütülen tüm projeler için, ekoloji örgütleri ve bağımsız uzmanlarla işbirliği içinde, çevresel, sosyal, sağlık etkisi gibi hususları içeren bilimsel "Çevresel Etki Değerlendirme Raporları" hazırlanmasını sağlamalıdır.
- Çevre düzeni ve uygulama imar planlarını hazırlarken uzman kurumların, ekoloji örgütlerinin, bölgede yaşayanların katılımını sağlamalı, rantçı değil, halkçı ve ekolojik duyarlı bir anlayışı gözetmelidir.
- On yıllardır güvenlik politikaları nedeniyle Kürt illerinde süregiden zorunlu göç ve yaşam alanlarının yok edilmesine ve başkanlık ve belediye meclislerine kayyım atanmasına karşı durmalıdır.
- Sermayenin ele geçirdiği tüm kentlerin finans ve kâr merkezi haline getirilmesiyle artan mülksüzleştirmeye ve kentsel dönüşüm adı altında ortaya çıkan soylulaştırmaya karşı durmalıdır.
- Afet zamanlarında öne çıkan ekolojik ve toplumsal tüm varlıkların ve müştereklerin gasbına, yerinden zorunlu etmelere, kültürel, sosyolojik, demografik yıkımlara karşı durmalı ve bu yıkımların engellenmesi için politikalar geliştirmelidir.
- "Kamu yararı, kalkınma" gibi söylemlerle yeşil yıkamacı stratejilere, kırdaki kentte müştereklerin ve çiftçinin ve yoksul halkın varlıklarının gasp edilmesine karşı çıkmalıdır.
- Tüm canlıların müşterekleri olan ormanlar, sulak alanlar, meralar, tarım alanları, denizler, kıyıları ile kentsel müştereklerimiz olan yeşil alanlar, kamusal alanlar ve tarihi alanları korumalı ve kaybedilmiş, bozulmuş alanların geri kazanılmasına yönelik etkin çalışmalar yapmalıdır.
- Tüm yerel ekolojik politikaların diğer yerel yönetimler ve halkla birlikte bölgesel ve merkezi bir politikaya dönüştürülmesi için çaba göstermelidir.
- Merkezi yönetimlerin ekolojik yıkım politikaları ve uygulamalarına karşı halkla birlikte direnç noktası oluşturmalıdır.
- Doğal, tarihi ve kültür varlıklarının envanterini çıkarıp, koruma politikaları geliştirmeli, geçmişle-gelecek arasında köprü kurarak yaşamın zenginleştirilmesi ve değerli kılınması için çalışmalıdır.

- Hayvan barınakları adı altında açılan işkencehaneleri kapatmalı, tüm hayvanların kentlerde özgürce yaşam hakkını gözetmeli, ihtiyaçlarını karşılayan eşitlikçi politikalar geliştirip uygulamalıdır.
- Doğal döngünün kırılmaması için kimyasal kullanımı yerine ekolojik tedbirleri almalı, kırılan döngüler için rehabilitasyon politikaları uygulamalıdır.
- Kentleri devasa çöp ve atık üretim merkezi olmaktan çıkarmalı, tüketimi ve atık çıkartılmasını azaltan politikalarla doğayı tahrip etmeyen ayrıştırma ve kompostu önceleyen atık politikası izlemelidir.
- “Beton ve asfalt belediyeciliği”ni terk etmeli, ekolojik alternatifleri kentlerde uygulamaya almalı, iklime, yöreye göre yapı malzemelerinin ekolojik ve sürdürülebilir olması için teşvik edici politikalar geliştirmelidir.
- Kent ormanlarını, kent korularını ve kent içi yeşil ve sulak alanları korumalı, yeşil alanları artırmalı, park ve bahçe uygulamalarında yerel türler gözetilerek yenilebilir peyzaj uygulamalıdır.
- Ulaşımında toplu taşımayı öncelemeli, bisiklet kullanımını teşvik etmeli, yaya yollarını çoğaltmalı, trafiğe kapalı alanların ve meydanların sayısını arttırılmalıdır.
- Tarım zehirlerinin kullanımının yasaklanarak agroekolojik yöntemlerle yapılacak yerel tarımı desteklenmelidir.
- Enerjinin rant için değil, ihtiyaç kadar, yerelde, halkla birlikte, enerji kooperatifleri tarafından, iklim dostu yöntemlerle üretilmesi ve enerji demokrasisinin sağlanması için politikalar geliştirmeli ve uygulamalıdır.
- Kent çeperindeki yaban hayatın korunması ve kent yorgunluğunun azaltılması için ışık ve ses kirliliğinin engellenmesi konusunda önlemler almalıdır.
- Suyun tüm canlılar için temel bir hak olduğundan hareketle suyun ticarileşmesiyle mücadele etmeli, içilebilir, temiz ve ücretsiz şebeke suyu sağlamalıdır. Su varlıklarını korumalı, içme, kullanma ve sulama suyunun enerji, madencilik projeleri ve organize sanayi bölgelerinin ihtiyacı nedenleriyle şirketlere tahsisinin önüne geçmelidir. Halkın temiz, sağlıklı su ihtiyacını sağlamayı garantiye almalı, kırdada ve kentte kuraklıkla mücadele için su tasarrufu, yağmur hasatı, damla sulama, kuraklığa dirençli peyzaj vb. uygulamaları gerçekleştirmeli ve desteklemelidir.

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024

Yerel Demokrasi Konferansı

Halkçı Toplumcu Yerel Yönetimler Atölyesi

Atölye, neoliberal politikaların, ortak yaşam alanları olarak kentleri ve kırsal yerleşimleri yıkıma uğratmasına karşı halkçı yerel yönetimin politika ve ilkelerini, mücadele hedefi olarak ortaya koymak amacıyla yola çıktı.

Hangi manzaranın içinden konuşuyoruz

1980'lerde başlayıp, özellikle AKP iktidarında boyutlanan neoliberal politikalarla kamu hizmetleri, küresel piyasanın tahakkümüne açıldı. Doğal ve tarihi varlıkların, insan ve diğer canlıların yaşam alanları küresel kapitalizmin kâr mantığına terk edildi. Bu süreçler yerel yönetimleri de biçimlendirdi.

Barınma, altyapı, ulaşım, enerji, eğitim, sağlık, kültür hizmetleri ticarileştirildi. Kentlerin metalaşmasıyla, kentlerde yaşayanlar müşteriye dönüştü. Kentlerin çeperlerinde halkın sosyalleşebileceği tek yer cami-tarikat-kuran kursu. Bu tür mahallelerde seküler etkinlik alanları bulunmuyor.

Sermaye birikiminin krizi, sosyal devlet yapılarının ve kamusal hizmet anlayışının gerilemesi, köylerin mahalleye dönüştürülerek müştereklerinin gasp edilmesi ile birlikte neoliberal dönüşüm her düzeyde kurumsal denetim mekânizmalarının imhasıyla, anayasasızlaştırma ve kuralsızlaştırmayla, devlet zorunun kent ya da kırsal yerleşimlerin sakinlerine karşı açıktan kullanılması ile birlikte yürüyor.

Kentlerin, girişimci kentler ya da rekabetçi kentler, şimdi de akıllı kentler gibi kavramlarla küresel sermayenin gereklerine uygun olarak ölçeklendirilip planlanması, kentleri cehenneme dönüştürüyor.

Plansızlığın ve denetimsizliğin ağır sonuçları, deprem, sel, heyelan gibi doğa olaylarının felakete dönüşmesiyle görünür hale geldi. Deprem ve sel gibi doğa olaylarının ardından oluşan yıkımın ve yoksunlukların giderilememesi felaketlerin boyutlarını artırdı.

Kentler ve kentlere bağlanan kırsal yerleşimler, neoliberal üretim ve iletişim teknolojilerinin, dijitalleşmenin gereklerine uygun olarak yaşam alanı vasfından tamamen koparıldı; sermaye birikiminin üretim ve stok düzenine, iş bölümü ve istihdam gereksinimine göre dönüşüme uğradı, sermaye için yeni kâr alanları haline geldi.

Yeşil alanlar, ormanlar, korular, meralar, yaylaklar, harman yerleri, tarım arazileri, kentlerin kıyıları, parklar, bostanlar, hatta bahçeli evler ve gecekondular rantta açıldı, yok edildi, yağmalandı. Kentin tarihi dokusu tahrip edilirken buralarda yaşayan yoksullar, soylulaştırma ve turizm geliri elde etmek için yerlerinden edildi.

Esnek üretim, tedarik ve depolama sistemlerinin değişmesi, sendikaların ve emek örgütlerinin zayıflatılması, istihdam yapısının değişmesi, gelir dağılımındaki korkunç dengesizlik, sermaye kesimi milli gelirden büyük oranda pay alırken emeğin payının azalması, tüketimin borçlanmayla teşvik edilmesi; kentte yaşayan kesimleri her türlü tehdide açık, hayatta kalabilmek için borca batmış, güvencesiz ve kente sahip çıkarak haklarını talep etmekte kararsız ve isteksiz hale getirmekte; örgütlenme, toplantı ve gösteri, ifade ve fikir özgürlüklerinin, anayasaya aykırı bir biçimde devlet zoru ile engellenmesi bu durumu daha da güçleştirmekte.

Neoliberalizmin toplumsal ve kolektif yararı, kalıcılığı reddeden, bireyselliği kutsayan mantığı, metalaştırma, kentte yaşayanların müşteri haline getirilmesi olgusuyla tam bir çakışma halindedir.

İmar afları ile birlikte kentsel yoğunluk, betonlaşma arttı. Deprem tehlikesine karşı korunmasız, yeşil dokunun kaybedildiği alanlar oluştu.

Evsizlerin ve düşük gelirliilerin barınma ihtiyacını karşılamak iddiasıyla Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurularak, konut yapımının yerel yönetimin yetki ve denetiminin dışına çıkarılmasıyla bu kurum, el koyma, mülksüzleştirme politikalarının aracına dönüştü. TOKİ kentsel yıkımın simgesi haline geldi.

Rant amacıyla küresel ve büyük inşaat sermayesinin ihtiyaçları gözetilerek yapılan konutlar barınma ihtiyacını karşılamak yerine, mülksüzleştirme yoluyla yoksulları şehrin çeperlerine sürme ve gettolaşma gibi sonuçlar yarattı. Toplu barınma üniteleri belleksizleştirme sonucunu yarattı. Kültürel özellikleri yok eden, doğal dayanışma ağlarını koparan bu kentleşme anlayışıyla, her kesim kendi yaşam alanlarında adeta tecrit edildi.

Kamu ve yerel yönetimler eliyle konut yapımı yok denecek kadar azaldı. Barınma hakkı konut oligarşisinin insafına kalırken, yoksullar inşaat maliyetleri nedeniyle kiracı konumuna düştü. Konut maliyetleri ve konut kiralari fahiş fiyatlara ulaştı, insanlar barınacak ev bulamazken boş konut stokları arttı. İktidarın inşaat sektörünü canlandırmak için yaptığı sosyal konut projeleri ise yoksullara değil, konuttan rant ya da ek gelir elde etmek isteyen orta ve üst sınıflara yaradı. Kentin yeşil alanları yok edilerek, üst sınıflara ayrıcalıklı, dışa kapalı, şehrin diğer sakinlerinden korunan ve gizlenen konutlar yapılırken; yoksullar, düşük maliyetli, kentsel hizmetlere tam erişimi olmayan, yeşil dokudan yoksun alanlara sürüldü.

Piyasaya tabi olma ve plansızlık nedeniyle ulaşım altyapısında akılcı ekonomik, ekolojik yaklaşımlar uygulanmadı. Kent sokak ve caddelerini işgal eden "çakarlı araba" rezaleti güvenli ulaşımı ve yaşamları riske atıyor. Üst sınıflar özel ulaşım, yoğun karbon salımı yaparak, fosil yakıt kullanımını artırırken; yoksulların, raylı sistem, tren, toplu ulaşım ile ulaştığı kent dışı konut alanları ortaya çıktı.

Rant, kâr ve sömürü odaklı yaklaşım kentlerde ekolojik tahribata yol açtı. Yoğun ısı adaları yaratıldı, karbon salınımı, atık miktarı ve kirlilik arttı. İmar afları ile birlikte hem kentsel yoğunluk hem betonlaşma arttı, depreme dirençli olmayan yeşil dokunun kaybedildiği alanlar oluştu.

Plansız, denetimsiz, ranta dayalı inşaat faaliyetleri, ağaç ve çevre katliamına, hava ve ses kirliliğine; "iş yetiştirmek" adına kuralsız, limitsiz hareket eden hafriyat kamyonları, iş makineleri zaten güvensiz olan kent sokaklarında can kayıplarına, tahribatlara neden oldu.

Kentin planlanması gereken kamusal alanları; parklar, meydanlar, toplanma yerleri, yaya ve bisiklet yolları rant yaratma anlayışıyla ya ortadan kaldırıldı ya da ulaşım, alt yapı ve bakım giderlerini artıran ekolojik ve ekonomik yönden maliyetli biçimde inşa edildi.

Kentin yeşil alan altyapısı bir kentsel gelişim planlaması olmadan, ekolojik anlayıştan uzak biçimde oluşturulduğu için küçük parklar, bahçeler kayboldu; onun yerine yine ranta dönük, ücretli ulaşılabilen kentsel yıkımın bir biçimi olan ideolojik muhtevalı millet bahçeleri geçirildi.

Ulaşım, enerji, iletişim ve temiz su, atık su altyapıları gibi kentin altyapı hizmetleri piyasanın ihtiyaçlarına göre düzenlendi.

Kent kaynakları kamu taşımacılığı yerine özel ulaşımı teşvik ederken, otobanlar havayı kirletti, hız ve şerit sayısının artırılması trafik güvenliğini ortadan kaldırdı. Kentin genişlemesinde kamusal faydayı gözetken, doğayı koruyan bir yaklaşımın olmaması, metro ve hafif raylı sistemlerin geliştirilmesinin gecikmesi ya da tercih edilmemesi sonucunu yarattı.

Enerji pazarı ve dağıtım ağının özelleştirilmesi, enerji altyapı işletmelerinin, elektrik ve doğalgaz işletmelerinin özel sektöre devriyle; kentte yaşayanlar, aydınlatma ve ısıtma ihtiyacını karşılamak için özel sektörün tamamen denetimsiz biçimde dayattığı pahalı enerjiye mahkûm hale geldi.

Kentin trafik, aydınlatma, ısıtma gibi ana işletme sistemleri, küresel merkezler tarafından öngörülen ulusal ve ulus üstü standartlara bağlı olarak küresel sermaye ile ilişki içinde sürdürülüyor.

Devletin ve büyük tekellerin denetimindeki iletişim-İnternet altyapısının (şebeke ağları, optik kablolar, internet ve baz istasyonları) sahip olduğu sınırsız güç, kenti dev bir göz tarafından izlenen ve dev bir el tarafından yönetilen distopik bir mekân haline getirdi. Bu güç; toplumsal kontrolü artırma, sosyal medya üzerinden toplumun eğilimlerini belirleme, tüketimi kısıktırma, hatta kentle ilgili tercihleri yönlendirme, bütün bilgiyi denetleme imkânına sahip.

Kentin içme suyu varlığı, kırsal su havzalarının enerji amaçlı kullanılması, iklim yıkımı ve biyolojik kimyasal kirlilik nedeniyle tehdit altında.

Teknokentler, uluslararası sermayenin denetimindeki serbest bölgeler, organize sanayi bölgeleri kentin yönetim birimleri içinde özel bir hukuk sistemi yarattı.

Bu bölgeler kamusal çıkar anlayışından çok sermayenin ihtiyaçlarına göre şekilleniyor. Denetim dışı olmaları nedeniyle yoğun emek sömürsü, sendikasılaştırma, kayıt dışı çalışma, göçmen emeği, çocuk işçilerin emeğinin sömürülmesi ve iş cinayetleri buralarda sıkça rastlanan olgular. Bu halleriyle bu bölgeler, ulaşım giderlerinin artması, tarım alanlarının yok edilmesi gibi özellikleriyle kent içinde sanayi tesislerinin yarattığı kirlenmeyi azaltamadıkları gibi, insani olmayan varoluşlarıyla kentin bütünlüğünü tehdit ediyor.

Üretim sektörünün daralması, hizmet ve finans sektörünün yoğunlaşması kentlerin yapısında olumsuz sonuçlar yarattı. Kentte küresel piyasanın ihtiyaçlarına göre denetim dışı, küçük ölçekte az işçinin çalıştığı, güvencesiz, sendikası, yoğun emek sömürsüne dayanan kayıt dışı üretim yerleri çoğaldı.

Temel bir ihtiyaç ve hak olan sağlıklı temiz su, pahalı ve erişilmez hale geldi. Su şebekelerinin sağlıklı olmaması, su piyasasını tekelleştiren özel şirketlere bağımlılığı getirdi.

Toplumun temel ihtiyaçlarından olan spor ticarileşti, pahalı ve erişilemez bir hizmet haline geldi. Kentte yaşayanlar çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler ve yoksul kesimler bu etkinlikten yararlanamıyor.

Oyun ve spor alanları herkesin erişebileceği mesafede değil, ya ulaşımı zor alanlarda ya da pahalı. Açık kapalı alanlarda düzenli ve kamusal bir spor altyapısı yok. Spor, sağlık ve mutluluk için bir ihtiyaç değil paralı bir hobi, boş zaman faaliyeti ya da kentinin ancak rekabet ortamında katılabileceği profesyonel ve ekolojik olmayan bir etkinlik haline geldi.

Bu politikalar sadece sosyal eşitsizlikler değil, mekânsal eşitsizlikler de yarattı. Kentin eskiyen bölümlerini yerinde değiştirmek mümkünken, kentsel dönüşüm adı altında yapılan uygulamalarla kentlerdeki emekçi sınıflar yaşadıkları semtlerden ve ortamlardan uzaklaştırılıp kentin çeperine sürülüyor, ranta açılan işçi ve emekçi mahalleleri uluslararası ve ulusal sermaye için konut, iş merkezi, plaza alanları olarak pazarlanıyor.

Kentin kimi yerleri distopik, dünyanın sonu manzaralarını andıran yabancılaştırıcı, dev gökdelenler, kapalı siteler, dev alışveriş merkezleri, AVM'lerle dolarken yabancılaşma arttı, kendini kentli hissetmek, kenti sahiplenmek, kenti yönetmek olanaksızlaştırıldı.

Kentin yaşayanlar için güvensiz bir mekân haline getirilmesi, özel güvenliğin insan hakları ihlalleri pahasına yaygınlaşması, yüksek duvarlar ardında yalıtılmış siteler yaşanan dönüşümün sonuçları. Sokağın ölümü anlamına gelen megakentler faşizmin toplumsallaşmasına ve kurumsallaşmasına zemin yaratıyor.

Kentte farklı inanç ve kimliklere, kadınlara, engellilere, çocuklara, göçmenlere, diğer canlılara dönük şiddetin, rejim dönüşümü çerçevesinde, güvenlik devletinin yansıması olarak da polis ve hukuk dışı olarak yetkileri yeniden biçimlendirilen bekçi şiddetinin artması, TOMA'ların, zırlı araçların, gözaltı otobüslerinin kent manzarasının bir parçası haline gelmesi kenti, içinde yaşayanlar için güvensiz, korkulacak bir yerleşim haline getirdi. Demokratik protesto haklarını kullanmak isteyenleri engellemek için kentin ana arterlerinin, metro hatlarının, meydanlarının polis tarafından kapatılması, iktidar mensuplarının kentlere ziyareti sırasında ulaşımın adeta devasa bir güvenlik ordusuna göre biçimlenmesi, ulaşım hakkı başta olmak üzere kent hakkının ihlalidir.

Kentin hafızası yok edildikçe, kentte yaşayanların sahip çıkacağı hiçbir şey kalmıyor. İstanbul Levent'te ve Haliç'te fabrikaların yıkılarak yerlerine AVM ve plazaların inşa edilmesi, 1 Mayıs ve Gezi direnişleriyle hafızalara kazınan Taksim Meydanı'na cami yapılması ve Gezi parkının ortadan kaldırılması girişimi, Fikirtepe, Hevsel ve Yedikule kent bostanları ve bahçelerinin Diyarbakır Sur'da tarihi evlerin yıkılması, sadece bir kaç örnek. Bu uygulamalar hem kültürel dokuyu, hem doğayı, hem tarihi ve toplumsal hafızayı, yani dayanışma, birlikte yaşam ve direniş hafızasını yok eden örneklerden bir kaç.

Kentlerdeki neoliberal dönüşüm, eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesi ve merkezi yönetimce eğitime ayrılan bütçenin yetersizliği birçok alanda sorunlar ortaya çıkarıyor. Mahallelerde ve kentin merkezi yerlerinde okul, ilkokul, hatta kreş gibi eğitim yerleri yok oldu, birkaç ulaşım aracıyla ulaşılabilecek hale geldi.

Son 40 yılda köylerden kentlere doğru çok yoğun göç hareketliliğine tanık oluyuz. Milyonların köylerden kentlere akışının yarattığı kaos ve çarpık kentleşme ile demografik değişimin sosyo-ekonomik sonuçları en çok eğitim ve kültür alanında görülüyor.

Çocuk nüfusun yüzde 94,35'i kentlerde yaşamakta. Toplam çocuk nüfusun yüzde 32,6'sı yoksul. 5-17 yaş aralığında olup örgün eğitimde okuyan yoksul çocuk sayısı 5 milyon 151 bin. Yoksulluk, eğitimde eşitsizliklerin yanında öğrenme yoksulluğunu da beraberinde getiriyor ve ana dili Türkçe olmayan çocuklar içinde daha yoğun görülüyor. Yetişkin nüfus ve çocukların büyük bölümü kentlerin bütünlük yerleşim alanlarına sıkışmış durumda. Artık karşımızda köyüne yol, su, elektrik isteyen bir toplumdaki çok kentlere özellikle de büyük kentlere akın eden toplumun beklenti ve talepleri var. Nüfusun üçte ikisi halen 3 ila 5 kişilik

hanelerde yaşamakta. Çocuk sayısının çokluğu, anadili Türkçe olmayan ebeveynlerde ve illerde yoğunlaşıyor.

Homojen kültürün hâkim olduğu köylerden, kasabalardan kentlere, büyükşehirlere gelişle birlikte farklılıkların teması ve bir arada yaşaması başlıyor, kültürel farklılıklar zaman zaman karşıtlıklar ve gerilimler oluşturuyor. Bu durumun en somut örnekleri, aynı okul binalarında okumakta olan çocuklar arasında "akran zorbalığı" denilen olaylarda görülüyor.

Belediyelerin koruyucu sağlık hizmetleri, bağışıklama, aile planlaması, yeterli ve dengeli beslenmenin sağlanması, erken tanı, tedavi ve sağlık eğitimi, kişiye yönelik hizmetler, temiz ve güvenilir içme suyu temini, atıkların sağlığa uygun şekilde bertaraf edilmesi, vektör kontrolü ve hava kirliliği, gıda hijyeni, sokak hayvanlarıyla ilgili koruyucu önlemler ve veterinerlik hizmetleridir.

Çevreye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri, dünyada yerel yönetimlere özgü hizmetler olarak kabul görmektedir. Bu hizmetler toplumsal sağlığı açısından olmazsa olmazdır, koruyucu sağlık hizmetleri alanındaki görevlerini ise üstlenen başka bir kurum yoktur. Belediyelerin sağlık hizmeti vermesi, sağlık hizmetlerinin yerelleşmesi anlamına gelmiyor. Kırsal kesimde yaşayanlar belediyelerin herhangi bir hizmetinden yararlanamıyor.

Özünde belediyelerin yürüttükleri tüm hizmetler doğrudan sağlıkla ilişkilidir. Sağlıklı olma halinin sağlanması açısından belediyelerin rolü kritiktir.

Örneğin imar planları. Şubat 2023 depremleri bunun sağlıkla doğrudan ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Güncel tartışmaların yoğunlaştığı ekolojik kent ve engelsiz kent vb. yaklaşımlar sağlıkla doğrudan ilintilidir. Toplumsal sağlık adına yapılan yığınlarca işin sağlık emekçilerinden bağımsız yaşama geçirilmesi karşısında "sağlıklı kamu politikaları" yaklaşımı kente dair yapılacak her müdahalenin sağlık açısından ele alınmasıdır. Bu yaklaşım ekolojik açıdan ele alma ile birleştirildiğinde birey, toplum ve doğa yararı öne çıkartılmış olacaktır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) programıyla sağlık hizmetleri piyasaya açıldı. Türkiye'de de Sağlıkta Dönüşüm Programı adıyla yaşama geçirildi. Kâr mantığı ile yürütülen hizmetlerle, hastaneler ve sağlık ocakları işletmeye dönüştü. Bunun sonucunda sosyo-ekonomik açıdan daha dezavantajlı bölgelerde sağlık hizmetinin niteliği geriledi, gerekli sağlık hizmetleri karşılanamaz ve sıklıkla da ertelenir hale geldi. Yerelerde merkezi devlet tarafından verilen bu hizmetlerin yeniden metadışlaştırılması ve kamusal olarak üretilmesi kritik önem taşıyor.

Neoliberal sağlık reformlarının birinci basamaktaki karşılığı Aile Hekimliği sistemi oldu. Aile hekimleri hizmet ürettikleri bu ASM'leri kamudan ya da özelden kiralyor. İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde kamuya ait yeterli sayıda ASM bulunmadığı için daha çok apartman altlarındaki binalar yüksek fiyatlar ile kiralanıyor. Bu binalara yüksek kiralar ödenmesi yanı sıra mimarisinin sağlık hizmetleri ile uyumlu olmadığına altı çizilmelidir. Sağlık açısından da uygun olmayan bu binaların Şubat 2023 depremlerinde önemli bir kısmının yıkıldı. Bu bağlamda birinci basamak sağlık kurumu olan ASM'lerin kamu tarafından sağlık mimarisine uygun inşa edilmesi ve donanımın sağlanması, sağlık emekçilerinin işletme esaslı işlerden arındırılması yanında, inşa edilecek ASM'lerin erişilebilir mesafelerde planlanması da kritik önemdedir. Yerel yönetimlerin ASM'lerle birlikte inşa edeceği diğer topluma yönelik hizmetlerin verileceği mekânlarla bütünleştirilmesi de hedeflenmelidir. Buna yönelik Kürt illerinde yaşama geçirilmiş örneklerden yararlanılmalıdır.

KIRSAL YERLEŞİMLER - KENTSEL ÇEPERLER

Önce kamu eliyle köye hizmet götüren Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yol Su Elektrik (YSE), Toprak Su Genel müdürlükleri kapatıldı. Sonra bu görevler Özel İdarelere verildi. 6360 sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında ağır aksak da olsa köye hizmet götüren Özel İdareler de kapatıldı. Kırsala hizmet işinin belediyelere, oradan hizmet satın alınması yoluyla şirketlere verilmesiyle, kırsal alan hizmetleri piyasalaştırıldı.

Köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile çiftçilerin müşterekleri şirketlere açıldı. Geçmişte müştereklerinden bedelsiz yararlanan köylüler, 6360 sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında, eski müştereklerinden (su, mera ve yaylaklar) yararlanmak için ücret ödemek zorunda kaldı.

Büyükşehir Yasası'nın mahalle yaparak kentlere dahil ettiği yerleşim yerleri olan köylerdeki tarımsal üretim kentleri beslemekteydi. Ancak bu yasa tarımsal üretimi geliştirmeyen, özendirmeyen içerikte. Çiftçilerin üretim hakkı ve üretim için geçmişte sahip oldukları müştereklerini ellerinden alarak üretebilmelerini zorlaştırıyor. Kamu tarafından verilen bedelsiz hizmetleri ücretli hale dönüştürerek yaşadıkları ve üretim yaptıkları topraklarda tutunmalarını olanaksızlaştırıp göçe zorluyor.

Köyde yaşayıp hayvan yetiştirenler; hayvanları ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları su, barınak yaptıklarında harç, yaşam alanlarındaki çöplerin alınması, yapılan yol için katkı payı ödemiyorlardı. Yasa sonrasında ödeme yapmakla yükümlü kılındılar. Yine gezgin, özgür hayvan yetiştiriciliği yaptıkları meralar da artık bedava değil, karşılığında devlete para ödemeleri gerekiyor. Evlerinde besledikleri, şimdi belediye hıfzıssıhha kanununa göre besleyemeyecekleri hayvanlardan elde ettikleri ürünler ile aile bütçesine katkı sağlayabildikleri süt, yoğurt, tavuk ve yumurtanın üreticisi iken şimdi tüketicisi/satın alıcısı konumuna getirildiler.

Üretici çiftçiler kazançları azaldıkça kırsal yerleşimleri terk ediyor. Kırlar giderek daha fazla ıssızlaşıyor, doğa korumasız kalıyor. Tarım şirketleşiyor; tarımda kimyasal kullanımı artıyor, buna bağlı olarak insan ve hayvan sağlığı bozuluyor. Toprak ile birlikte yeraltı ve yerüstü suları kirleniyor, kullanılamaz hale geliyor.

Bitkisel üretimde kimyasal kullanılması, toprağı ve suyu kirleterek kullanılmaz kılıyor, doğal olmayan yöntemle elde edilen ürünler kimyasal kalıntı oluşturuyor ve canlılar için sağlık sorunları yaratıyor. Çiftçilerin hayvanlarını merada otlatmaktan çok kapalı alanlarda beslemesi, hayvancılıkta kullanılan antibiyotik ve fenni yemler, hayvansal ürünlerin kalitesini düşürüyor, sağlık sorunu yaratıyor.

Aracılar üretici köylülerin alınteri ürünlerini ucuza alıp pahalıya satıyor, çoğu kez paralarını da vermiyor. Çiftçilerin ekonomik örgütlenmelerinin çok zayıf olması piyasayı aracılardan şekillendirmesine yol açıyor.

Mahalleye dönüştürülen köylerin toprak, harman yeri, mera ve yaylaklar gibi ortak varlıkları merkezi devletin tasarrufuna verildi ve oradan şirketlere aktarılıyor. Köylerin köy statüsünden mahalleye dönüşmeleri sonrasında ellerinden alınan müşterekleri belediyeler tarafından amaç dışı kullanılıyor. Amaç dışı kullanım oranında doğal denge bozuluyor. Başka bir deyişle doğal varlıklar ve kır yaşamına dair ekosistem, denge gözetilmeksizin tahribata uğrattılıyor. Tarımsal ürün üretimi azalıyor, çiftçiler işsiz kalıyor, köyden kente göç artıyor. Kısacası, köylüler yaşam ve iş alanları üzerindeki haklarını kaybediyor.

Büyükşehir Yasasıyla jeotermal ve doğal mineralli sular ruhsatı alma, maden üretim faaliyetleri ile bu faaliyetlere dayalı ruhsat sahasındaki tesisler için işyeri açma ve çalışma ruhsatına ilişkin yetki ve görevler valiliklere verildi. Bu yetkilendirme tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmasına yol açtı. Şirketler için kazanç kapısı olurken halkın gıdaya erişimini zorlaştırıyor.

Yasa, köylülerin üretme haklarının yanı sıra demokratik yönetim olanaklarını da ellerinden alıyor. Kanun, köylerde ortak sorunların nasıl çözüleceğine, köyde yaşayanların karar verme, birlikte çözüm üretme ve el birliğiyle uygulama olanaklarını da ortadan kaldırdı.

YEREL YÖNETİMLERİN DÖNÜŞÜMÜ

Yerel yönetimler kamusal yarar kaygısından uzaklaşıp, rant üreten kurumlara dönüştü. Bütün ülkede neoliberal politikaların uygulandığı belediyeler toplumcu etkinlik ve demokrasinin katılımcı uygulamalarından uzaklaşarak ticarileşti, kamudan sermayeye kaynak aktarılan kurumlar haline geldi.

2000'lerde değişen 5393 sayılı Kanunu ile belediyeler kapitalizmin "kentsel iktisat", "mekânın üretimi", "yapılı çevre üretimi" sürecinde inşaat ve emlak sektörlerinin büyümesine olanak sağlayan ve buna bağlı olarak taşeron, alt yüklenici ve iştirak yöntemleriyle neoliberal politikaların hakim olduğu kurumlara dönüştü.

Yerelden demokratik katılım ise hegemonyanın siyasal rıza kurumları olmasına olanak sağladı.

SONUÇ

Doğaya, tarihi dokuya ve kent hafızasına zarar veren uygulamaların suç olarak görülmesi gerekirken; kentleri, yaşam alanlarını, meraları, yaylaları, ormanları savunanlar, kentsel dönüşüm uygulamalarına direnenler, yoksullar, mülksüzleştirilenler devlet zoruyla karşılaşılıyor, rıza göstermeye zorlanıyor ve şiddete uğruyor.

Bu atölyenin katılımcıları, hem tarihsel hem güncel direniş ve özyönetim deneyimlerinden yola çıkarak halkçı bir yerel yönetimi hayata geçirmenin mümkün olduğuna ve yerel demokrasi için verilen mücadelenin, demokratik bir halk iktidarı için verilen mücadeleden ayrılmayacağına, her ikisinin birbirinden beslenmesi, bağlantılı sürdürülmesi, yerelerde sürdürülen mücadelenin yerele sıkışıp kalmaması gerektiğine inanıyor.

Devletin baskıcı yasalar ve şiddetle engelleyemediği yaşam alanı savunularını, ülkenin her yanında yükselen direnişleri, bu manzaranın en parlak noktası olarak kabul ediyor.

HALKÇI VE TOPLUMCU YEREL YÖNETİMLER VE YEREL DEMOKRASİ MÜCADELE HEDEFLERİ NELERDİR

Sermayenin çıkarlarını değil doğanın ve toplumun yararını esas alarak, yoksulluk ve işsizlikle mücadeleyi kamusal görev olarak üstlenerek, halkın yaşamının ucuzlatılması, ucuz ve güvenli gıdaya ulaşabilmesi için gıdaya erişimde aracılık sistemi kaldırılarak üretici ve tüketiciyi doğrudan buluşturacak girişimler yapılmalıdır.

Kent hizmetleri taşeron şirketlerle değil, güvenceli-örgütlü ve yerel yönetimde de söz ve karar sahibi olan çalışanlarla yürütülmelidir.

Barınma, iletişim, sağlık, eğitim, ulaşım, gıda, suya ulaşma kentte yaşayanların hakkı ve kamusal hizmet olarak görülmelidir. Bu hizmetlerin, demokratik toplum katılım mekanizmaları yaratılarak anadilde, nitelikli, erişilebilir biçimde halka ulaşması sağlanmalı, öncelikle yoksullar, gençler, kadınlar, engelliler için erişilir hale getirilmelidir.

Kentlerde ve kırlarda yaşayanların önemli bir bölümü dil engeli nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde güçlük yaşamaktadır. Hasta sıralarının korunduğu etkin ve gerçek sağlık hizmetinin verilmesi için anadilde sağlık hizmeti verilmelidir. Anadilin kullanımı sadece sağlık değil tüm kamu hizmetleri için geçerli olmalıdır. Anadilin kullanımı sadece hizmete erişim değil, aynı zamanda bu coğrafyada yaşayan halkların kendini gerçekleştirme, kültür ve tarihsel belleklerini korunması ve sürdürülmesi ve mülteciler için de bir zorunluluktur.

Sağlık alanında dijitalleşme çağına uygun politikalar geliştirilmelidir.

Sağlığı tüketim nesnesi haline getiren neoliberal reformlara karşı net tutum alınmalıdır. Bu coğrafyada yaşayan herkesin parasız, nitelikli, anadilde ve ulaşılabilir sağlık hakkının sağlanması için tüm olanaklar harekete geçirilmelidir.

Bu konferansın temel mottosu olan yerel demokrasi; doğrudan demokrasinin öne çıktığı, kolektif yaşam, müşterekler ve kentin her alanında toplumun ve hizmet üretim aşamalarında da emekçilerin özne olduğu bir sürecin öne çıktığı özyönetimler olarak tanımlanabilir. Sağlık alanında bunun karşılığı, toplumun öz örgütlenmelerinin (sağlık meclisi vb.) yaygınlaşması, sağlık hizmet üretiminde de sağlık emekçilerinin karar süreçlerinde belirleyici olmasıdır. Toplumun öz örgütlenmeleri olan sağlık meclisleri vb. yapılarla birlikte karar süreçlerinin belirleneceği mekanizmaların oluşturulmasını sağlayacak bir toplumsal sağlık hareketinin "toplumsal sağlık" perspektifiyle yaratılması hedeflenmelidir. Yani sağlıklı olma halini sağlık hizmet üretimine daraltmayan, kentte yaşayan her öznenin, üretimin sağlık üretimi olduğunu benimseyerek toplumun kendini sağaltma gücü öne çıkartılmalıdır.

Kadınların, çocukların, engellilerin, yaşlıların, mültecilerin, LGBTİ+'ların ve ötekileştirilen toplulukların kamu hizmetlerinden eşit yararlanmasının sağlanmasıyla kalmayıp, kentlerin özellikle bu topluluklar ve bireyler için engelsiz, özgür, geliştirici ve zenginleştirici yerleşimler haline gelmesine olanak sağlanmalıdır.

Kentler engelliler için erişilebilir hale getirilmelidir.

Sosyal yardım adı altında, onursuzlaştırıcı, iktidara bağımlı hale getiren yardımlar yerine dayanışma ve hak kavramları üzerinden bir sosyal politika oluşturulmalıdır.

Tüm inançlara ve etnik kimliklere eşit mesafede duran, farklılıkların kendilerini özgürce ifade etmeleri ve örgütlenmeleri için zemin yaratan, toplumsal çeşitliliğin kentlilik ve hemşerilik bilinci çerçevesinde bir arada ve barış içinde yaşamasını sağlayan, her türlü ayrımcılığı reddeden eşit yurttaşlığa dayalı bir kent politikası hayata geçirilmelidir.

Dışarıya kapalı, cemaat eksenli, barınmadan sosyal etkinliklere kadar parçalanmış mekânlar yerine kentin ortak alanları, meydanları ortak ve birlikte yaşamı güçlendirecek, gettolaşmayı engelleyecek biçimde planlanmalı, kentli olmak, hemşeri olmak bilincini geliştirecek, sokağı canlandıracak açık ve kapalı kamusal mekânlar oluşturulmalıdır.

Savaşlar, ekolojik yıkım ve emperyalist politikalar yüzünden ekonomileri yıkıma uğratılmış ülkelerini terk eden, başka ülkelerde yaşamak zorunda kalan göçmen ve mültecilerin karşılıklı entegrasyon yoluyla, ayrımcılık yapılmadan kente uyumu sağlanmalıdır.

Bireysel değil toplu, çoğulcu yani deniz ve nehir yollarını da içeren erişilebilir bir ulaşım sistemi oluşturulmalıdır.

Kent ulaşımı yaya ve engelli öncelikli olarak planlanmalı ve toplu taşıma sistemlerine ağırlık verilmelidir.

Yerel yönetimin bütün hizmetlerinde ve örgütlenmelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilmelidir.

Dışa bağımlı, doğaya zararlı, pahalı enerji yerine yerel ihtiyacı karşılamayı hedefleyen, böylelikle enerjinin üretim ve teminini ticarete konu etmeden sağlayan, kendine yeterliliği temel alan, ekolojiye zarar vermeyen güneş, rüzgâr, dalga vb. gibi enerji türlerine uygun olarak altyapı yenilenmelidir.

Stratejik planlama, rant ve inşaat sektörünün ihtiyaç ve çıkarlarına göre değil kamu yararı ve ekoloji gözetilerek yapılmalıdır.

Kent merkezindeki parklar, yeşil alanlar ve deprem toplanma alanları yapılaşmaya açılmamalıdır. Herkesin yürüyüş mesafesinde ulaşabildiği yeşil alanlar olmalıdır.

Kent planlaması; kentin doğal dokusu, tarihi ve kültürel mirası korunarak yapılmalı, kent kimliği ve kentin hafızası korunmalıdır. Toplum yararını esas alan bir planlama ile kent, deprem, sel vb. doğa olayları riskini azaltan şekilde yeniden inşa edilmelidir. Planlanma; şeffaf, aydınlatıcı ve bilgilendirici bir süreç içinde, TMMOB ve TTB, Barolar, emek ve meslek kurumları, hak örgütleri, üniversiteler, kent konseyleri ve mahalle meclisleri ile her türlü doğrudan ve temsili katılım mekanizması yaratılarak yapılmalıdır.

Ekolojik ve ekonomik olarak sürdürülemez konut politikaları yerine alternatif konut ve alt yapı uygulamaları geliştirilmeli, kentte yaşayanları mülksüzleştiren rezerv alan gibi uygulamalar durdurulmalıdır. Kentin yenilenmesi, büyümesi ve genişlemesi, kültürel tarihi mirası, ekolojiyi koruyacak ve barınma ihtiyacını karşılayacak biçimde yapılmalıdır.

Yağmur suları, sulama suları ve atık su konusunda hem toprak ve sulardaki kirlenmeyi, hem kaynak ve yağmur sularının israf edilmesini önlemek için suyun geri dönüşümü, yağmur suyu hasadı için projeler geliştirilmelidir.

Ekolojik yıkıma karşı yeşil dokunun, koruların, ağaç topluluklarının, fidanlıkların, kentsel tarım yapılabilen bahçe ve bostanların korunması ve geliştirilmesi gerekir. Kentlerin park, bahçe, rekreasyon alanlarında kullanılacak olan bitkisel materyaller ithal değil yerelde, yerel yönetim tarafından yetiştirilerek sağlanmalıdır. Bölgeye has ağaç ve çalı grupları belirlenmeli, köy ve kent bütünlüğü sağlanarak, yaşanan bölgeye yabancılaşma-aykırılığı ortadan kaldıracak uygulamalar tercih edilmelidir.

Su-yağmur dengesi, toprak geçirgenliği gözetilerek; ısı adaları oluşturan aşırı yoğunlaşmadan, büyük beton yığınlarından kaçınılmalı, kent içi sürat yolları ve otoban yerine, küçük yeşil alanları yeşil koridorlarla bağlayan yeşil alan altyapısı esas alınmalıdır.

Kentsel atıkların geri dönüştürülmesi, kentsel atığın azaltılması, arıtılmadan doğaya salınmasıyla su kaynaklarının kirlenmesi önlenmeli, en az ve geri dönüşümlü atık politikası geliştirilmelidir.

Zemin değerlendirmeleri ve ÇED süreci işletilmeden, uygun olmayan zeminlerde yapılaşma artırılmamalı, yapı üretim süreci yerel yönetim, meslek odaları ve halk tarafından denetlenmelidir. Yapı stokunda yapılacak yenilenmeler ekoloji, toplumsal yarar öne alınarak, bölgesel barınma geleneklerinden yararlanılarak gerçekleştirilmelidir.

Bütçeler, harcamalar, ihaleler, kadro ve istihdam konusunda şeffaflık, saydamlık, hesap verebilirlik ve geri çağırılma ilkeleri devreye sokulmalıdır.

Kentlerdeki neoliberal dönüşümün en çok etkilediği kesimlerden biri yaş almış bireylerdir. 1990'lardan sonra nüfusun yaşlanması olgusu, kapitalist verimlilik ilkesi gereği neoliberal politikaları meşrulaştırma gereksesi haline gelmiştir. Yaş alma sürecinde toplumsal cinsiyet, engellilik ve sınıf gibi faktörler göz ardı edilmemeli, kentsel politikalarda eşitlik sağlanmalıdır.

Yaş almış bireylere yönelik kent politikaları yalnızca bakım ve rehabilitasyonla sınırlanmamalı, yaşamın bütünü kapsayan hizmetler geliştirilmeli, kent yönetimine temsilini ve katılmasını sağlayacak mekanizmalar inşa edilmeli, söz ve karar sahibi olmaları sağlanmalıdır. Yaş almış bireylerin hareketliliğini artıran, sosyalleşmeyi güçlendiren hizmetler yaşama geçirilmeli, aktif yaş almayı teşvik eden çalışmalar yapılmalıdır.

Hayat pahalılığının en çok vurduğu kesimlerden biri olan emekliler için ücretsiz çay-kahve içip sohbet edebilecekleri kafeler açılmalıdır.

Kentte yaşayan sokak hayvanlarının şiddetten korunarak özgür ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri sağlanmalıdır.

Ekonomik kriz ve hayat pahalılığı, üniversite yönetimlerinin baskıcı politikaları, üniversiteli gençlerin kentlerde gündelik yaşamlarını zorlaştırıyor, üniversitelerden uzaklaştırıyor ve yeniden evine dönme zorunda bırakıyor. Başta barınma olmak üzere en temel ihtiyaçlarını karşılayamıyorlar, sosyal-kültürel gelişimleri için gerekli ortamlardan yoksunlar. Yerel yönetimler, özellikle kentte yaşayan üniversiteli gençlere dönük olarak barınma, yurt, ücretsiz yemek, bilişim, internet, sosyalleşme mekânları yaratmalı, istihdam olanakları ve psikososyal destek sunmalıdır.

Sanatın bir arada yaşama bilinci veren evrensel değerlerine sahip çıkılmalı, ücretsiz konserler, oyunlar vb. düzenlenmelidir. Kültür merkezleri, sanat evleri kurulmalıdır. Sanatçıların bağımsız devlet ve kamu baskısından korunarak özgür üretim yapmaları için olanaklar sağlanmalı, belediye sanatçıların yaşamlarını ve üretim süreçlerini, özerk sanat kurumu gibi sanatçı örgütlenmelerini desteklemelidir. Sanat kentin açık kapalı bütün kamusal alan ve mekânlarında yaşama dahil olmalıdır. Konser ve festival yasaklarına son verilmelidir.

Yerel yönetimler, çeşitli yaş gruplarına sundukları eğitim hizmetlerini, toplumun farklı dil ve inanç gruplarının beklenti ve taleplerini de dikkate alarak sosyal, kamusal ve nitelikli hizmet anlayışı içinde düzenlemelidir. Yerel yönetimler eğitim hizmetlerinin kurum içi yönetimini, parçalı hizmet birimleri yerine bütüncül bir yapı altında yürütmelidir. Toplumun değişik gruplarına yönelik eğitim hizmetlerini verenlerin hizmetin gerektirdiği niteliğe, yeterliliğe ve donanımına sahip olmaları sağlanmalıdır.

Kırsal yerleşimdeki (mahallelerdeki) köy okulları yeniden açılmalı, öğretmen ile köylülerin buluşturulması talebi canlı tutulmalıdır. Köyler öğretmenlerden mahrum bırakılmamalı, öğretmenler köylüye önderlik etme-bilgi taşıma sorumluluğundan alıkonulmamalıdır. Kırsal alandaki üretim ile ilgili eğitici, öğretici, dönüştürücü, alternatif bilgileri taşıyıcı eğitim yerel yönetimler tarafından verilmelidir. Bu amaçla belediyeler bahçıvanlık okulları, tarım meslek liseleri açmalıdır. Eğitim müfredatı, endüstriyel tarım değil ekolojik-bilge köylü tarım içerikli olmalıdır.

Kent ekonomisinin tüketim ve rant ağırlıklı dönüşümüne karşı, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve ekolojiyi gözeterek, üretimi ve istihdamı teşvik eden gelir artırıcı politikalar öncelik taşınmalıdır. Yerel yönetimler, kaynak yaratan ve bu kaynakları kamusal sorumlulukla kullanan, kaynak yaratma, kaynağın kullanılması sürecini halkın katılım ve denetimi ile demokratikleştiren örgütlenmeler olmalıdır. Kentler; kırsal, tarımsal ve yerel ekonomiyi tahrip eden tüketim merkezleri olmaktan çıkarılmalı, yoksulluk ve işsizlikle mücadele kamusal görev olarak görülmelidir.

Köyün ortak malları rantiyeye açılmamalı, tarımsal üretim yapan çiftçilere yeniden fakat bu kez daha da güvenceli olarak kazandırılmalıdır. Belediyeler ve çiftçiler ortak çözümler üretme amacıyla bir araya gelmelidir. Köylüler ve çözümün parçası olabilecek belediyeler ortak mücadele ile çıkış yolu bulmaya çalışmalıdır.

Yerel yönetimler; üretici köylülerin, çiftçilerin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmesini sağlamalı, müşterekleri rantiyecilere değil kooperatiflerin ortak kullanımına vermelidir. Kimyasal kullanmadan elde edilen ürünlerin pazarlanmasında kooperatiflere kent merkezlerinde açık ve kapalı satış alanları açılarak, ürünlerin doğrudan aracısız biçimde halka sunulması sağlanmalıdır. Kimyasalsız üretim yapabilmeleri için gerekli olan bilgi desteğini, müştereklerden yararlanma hakkını, ücretsiz su hakkını sağlamalıdır. Meraların ıslahında bilgi, teknoloji ve ekonomik destek vermelidir. Kapalı alan hayvancılığı yerine özgür mera hayvancılığı yapılmasını sağlamalıdır.

Bütün bu çalışmalarda doğrudan katılımı sağlayacak olan, ihtiyar heyeti güncellenerek köy meclisleri kurulmalıdır.

Köyü kente katarak yok etmek yerine kentin sosyal yönünü, refahını köye taşıyarak/kazandırarak zengin köy kültürü görünür kılınmalıdır. Korumak için önlem, geliştirmek için çaba harcanmalı ve kalıcılaştırılmalıdır.

Kırsal yerleşimlerde özyönetim bu politikalarla güncellenmelidir. Özgür belediyecilik ve diyalektik doğa anlayışı buluşturulmalıdır. Doğayla koparılmış ilişkiler yeniden kurulmalıdır.

Küresel iklim krizi ve kuraklıkları dikkatte alacak biçimde, geleceğimiz için tarım arazilerini ve su havzalarını tahrip edecek değil, koruyacak yasal düzenlemelere ve birlikte çözüm üretebilme mekanizmalarına ihtiyaç vardır. İstenirse 6360 sayılı Büyükşehir Yasası'yla bile yerel yönetimler aracılığıyla bu işlev gördürülebilir. Köye yönelik yapılacak bu üretici-tüketici-doğa çıkarına politika değişikliği, kentlerdeki bostan kültürü ve kent bahçeciliği ile buluşturularak-birleştirilerek kentler ve kırsal yeniden üreten mecralara dönüştürülebilir.

Temel ilkesi tüm hizmetlerin piyasalaşması olan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'nın (GATS); "aynı hizmeti özel şirketlerde yapıyorsa, kamu o işi özel şirketin yaptığı bedelle yapmakla yükümlüdür" normu, belediyelerin iç dinamiklerini körelttiği, bağımsız tarzda organize olmasını engellediği, müteahhitlere bağımlı kıldığı için çıkılmalıdır.

Halkın yaşamının ucuzlatılması, ucuz ve güvenli gıdaya ulaşabilmesi için gerekli girişimler yapılmalı, bu girişimler üretim ve tüketim kooperatifleri yoluyla demokratikleştirilmelidir.

YEREL DEMOKRASİ, HALKIN YÖNETİMİ VE DENETİMİ

Yerel demokrasi halkın örgütlenmesidir. Bu da kent hizmetleri ve ortak yaşamla ilgili politikaların ve bütçenin halk tarafından oluşturulması ve yerel yönetimin bütün hizmet ve işlerinin halk tarafından denetlenmesi anlamına gelir.

Yerel yönetim aynı zamanda ortak yaşam, ortak paylaşım, ortak karar bilincini güçlendirmekle sorumludur. Bu, ayırım gözetilmeksizin her toplumsal kesimin kentin yönetimine ortak edilmesi için uygun mekanizma ve araçları yaratmak anlamına gelir.

Kent tüm kentlilerin yaşam alanıdır. Göçmenler mülteciler kent hizmetlerinden, kent hakkında ayrımcılığa uğramadan yararlanmalıdır.

Katılımcı bütçe uygulanmalı, toplumsal cinsiyet odaklı bütçe uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Katılımcı bütçe, belediye bütçesinin bir bölümünün halkın belirlediği önceliklere, halkın ihtiyaçlarına göre saptanmasıdır. Halkın kendi bütçesini yapma hakkına sahip olması yerel demokrasinin etkinliği bakımından vazgeçilmez bir unsurdur. Katılımcı bütçe, bütçe komitelerinin sokaklardan, mahallelerden başlayarak kurulmasını öngörür. Bu Komiteler aracılığıyla mahallede yaşayanlar ne talep ediyor, hangi hizmetlere öncelik verilmesini istiyor, bunlar öğrenilir ve Kent Bütçe Konseyi'ne bildirilir. Kent Bütçe Konseyi bu önerileri öncelikler temelinde birleştirerek taslak haline getirir ve belediye yönetimine sunar. Belediye Meclisi bütçe görüşmeleri kent halkına açık olarak yapılır, yurttaşların görüş bildirmelerine olanak sağlanır. Katılımcı bütçe sadece halkın gelecek dönem için yatırım önceliklerini kararlaştırması değil, aynı zamanda belediye tarafından sunulan bütün hizmetlerin tartışıldığı ve gelir ve giderlerinin oluşturulduğu bir süreçtir.

Yerel yönetimler bünyesinde olduğu kadar (kent konseyi, mahalle meclisi) yerel yönetimlerin dışında oluşan kolektif örgütlenmelerde de mesele yerel ortak çıkarların korunmasıyla sınırlandığında hızla sönümlendiği ya da ne bireysel ne kurumsal katılımın gerçekleşmediği görülmektedir. Kolektif oluşumların, meclislerin; karar mekanizmalarından ve buna bağlı olarak aslında hayatını iyileştirebilme imkânlarından da dışlanmış insanları, yalnız ortak bir çıkar değil, ortak bir bilinç ve duygu, amaç etrafında da toplaması gerekir.

Kolektif oluşumlar ve doğrudan demokrasi mekanizmaları; özneleştirme, onurunu geri alma, özsaygısını geri kazanma, kapasitesinin farkına varma, kendini geliştirebilme ve kendini genel olarak bir demokrasi mücadelesinin parçası olarak görebilme olanaklarını yaratmalıdır.

Paris Komünü'nden başlayarak, ülkemizde Fatsa ve Batman'da Edip Solmaz ile simgeleşen sayıları hiç de az olmayan öz yönetim deneyimleri halkın siyasi özneler olarak sürece dahil olmasıyla gerçekleşebilmiştir.

Kırsal yerleşim alanlarında köylerin mahalleye dönüştürülme öncesindeki eksikli de olsa köylerde uygulanan özyönetim, yerel yönetim marifetiyle bugün demokratik katılım ve içerik yeniden inşa edilerek güncellenmelidir.

Halkçı ve toplumcu yerel yönetimler, sınırlar çizmekten çok, yaşamın içinden özneleşen kentinin çözüm üretmesine olanak sağlamalıdır. Kentlileri sabitlenmiş kültürel ve siyasi anlamlara hapsetmek yerine, kentle ilgili bütün politikalarda, kentlilerin yeni yollar bularak, geleneksel yöntemleri devreye sokarak, dayanışma kültürleri yaratarak kentle birlikte kendilerini de dönüştürmesinin yolunu açacak bir politika izlenmelidir.

Burada doğrudan ya da temsili demokrasi araçları karşı karşıya getirilmemeli tam aksine hangi aracın özneleşme, yönetme iradesi yaratma konusunda işlevli olabileceği düşünülmelidir.

Yerel yönetimin faaliyetlerini meşrulaştıran araçlara dönüşen kent konseyi ve mahalle meclisi gibi yapıları canlandırmak ve işlev kazandırmak için halkın siyasi özneler olarak sürece katılmasının yolu açılmalıdır.

Kentin planlanması ve kent hizmetlerinden eşit yararlanma, eşit yurttaşlık kentli kimliğinin oluşmasında belirleyici öneme sahiptir.

Zor aygıtı olarak mafya, çete tarzının ve muhbirlik mekanizması olarak muhtarlığın kullanılması en küçüğünden en büyüğüne yerel ve yerinden yönetim birimlerini iktidarın merkezin kolluk aygıtına dönüştürmüştür. Her ne kadar e-devlet uygulamalarıyla yetki ve görevlerinin oldukça sınırlandığı değerlendirilmeleri yapılıyor olsa da muhtarlar pandemi, deprem gibi olağanüstü durumlarda ve kriz anlarında, mahalleye özgü sorunların dile getirilmesinde, önemli işlevlere sahiptir. Daha önemlisi ise yerel demokrasinin, yerelden ve yerinden yönetim ilkelerinin hayata geçirilebilmesi, toplumsal örgütlenmenin yerel ayaklarının oluşması için çok iyi bir zemin teşkil ediyorlar. Bu nedenle toplumcu muhtar adayları desteklenmelidir.

Yerel demokrasi okulları açılmalıdır.

Kentlerin; kimsenin kendini güvende hissetmediği, şiddet üreten, parçalanmış mekânlara dönüşmesine, kayyım gibi antidemokratik uygulamalara karşı halkın yerel yönetimleri savunması esas alınmalıdır.

Son söz

Bu atölyenin katılımcıları olarak, kentlerdeki toplumsal hareketlerin, kent ve alan savunmalarının, kentin güvencesiz, çoğu kez sendikasız yaşam mücadelesi veren emekçi kesimlerinin, birçok kentte değişen demografik durum karşısında ilişkilendirme ve temaslarının, kentlerin yeniden inşa sürecinde önemli olduğuna ve mücadelenin ortaklaştırılmasının acil ve zorunlu olduğuna inanıyoruz.

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024
Yerel Demokrasi Konferansı

Herkesin Kenti Atölyesi

HERKES KENTİN YÖNETİMİNDE, KENTTEKİ HER ŞEY HALKIN DENETİMİNDE!

Giriş

Mevcut iktidarın giderek kurumsallaşıp toplumsallaşan faşist politikaları ve sermayenin pervasızca hüküm sürdüğü bir ortamda yerel seçimlere gidiyoruz. Rejim ve toplum, hızla dönüştürülmeye çalışılıyor.

Toplum, faşizme içkin olan güvenlikçilik politikaları altında paralize ediliyor, herkes birbirinin düşmanı olarak işaret ediliyor. Kentte yaşayan LGBTİ+'ların ailenin güvenliğini, sokak hayvanlarının çocukların güvenliğini tehdit ettiği gibi gerekçelerle faşizm toplumsallaştırılmaya çalışılıyor. Kentte yaşayanlar birbiri için riskmiş gibi bir atmosfer yaratılıyor.

Tartışmalar ya adaylara ya da partilere sıkıştırılarak; yüzeysel ve halktan, mücadele eden toplumsal dinamiklerden kopuk biçimde yürütülüyor. Halk, yönetimin nesnesi, oy deposu olarak görülüyor. Kent sakinlerinin talepleri seçimlerden önce dillere pelesenk edilip oy almak için kullanılıyor ve bir sonraki seçime kadar kimse hak sahiplerini görmüyor.

Kentlerde yaşayanlar, bir kenti, bir mahalleyi, bir sokağı paylaşanlar, egemenlerin ayrımcı, ırkçı, cinsiyetçi, insan merkezci, sağlamcı, homofobik, transfobik ve yetişkin odaklı politikalarının sonucu olarak kent hayatını eşitsiz şekilde deneyimliyorlar. Farklı toplumsal kesimleri de içeren işçilerin, emekçilerin, yoksul halkın maruz bırakıldıkları tüm bu eşitsizlik, derinleşen ekonomik kriz ve yoksullukla birlikte daha da katmerleniyor.

Halkın, işçilerin, kadınların, gençlerin, inançlar ve kimliklerin, LGBTİ+'ların, çocukların, engellilerin, emeklilerin, kâğıt toplayıcılarının, sokak sanatçılarının ya da yaş almış olanların değil sermayenin, şirketlerin çıkarlarına odaklanan yerel yönetim anlayışı sürdüğü, herkes için eşit ve demokratik kentlerden bahsetmek mümkün olmuyor. Birileri yerel yönetimlerde oturdukları koltuklardan ihaleler aracılığıyla, halkın vergilerinden gelen paradan rant sağlarken öbür tarafta kent bileşenleri eşitsizliklerin pençesinde yaşamak zorunda bırakılıyor. Kamunun bütçesi halkın temel talepleri ve ihtiyaçları için kullanılmıyor.

İnsan hakları kentleri, evrensel insan hakları norm ve standartlarını referans alır, bu norm ve standartları yerel düzeyde uygular. Katılımcılık, eşitlik, ayırım gözetmeme, kapsayıcılık ve hesap verebilirlik insan hakları kentlerinin vazgeçilemez ilkeleridir. Bugün Türkiye'de insan haklarını referans alan kentlerden bahsetmek imkansız. Kentler, yurttaşların artan yoksulluk karşısında yalnız bırakıldığı, planlama ve denetimin ortadan kalktığı, emek sömürsünün hüküm sürdüğü ve kadınların, LGBTİ+'ların, engellilerin, yaş almış olanların, çocukların, mültecilerin, Alevilerin sosyal yaşamdan dışlanarak kamusal hizmetlerden yoksun bırakıldığı, rant için metalaştırılan mekanlar haline geldi.

Karar alma, planlama ve uygulama süreçlerine yurttaşları dahil etmek insan hakları kentlerinin en önemli sorumluluğudur. Bu sorumluluğun yanında kentte yaşayan herkesin hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit olması, hak eşitsizliğini gideren olumlu eylemlerin ortaya konması gerekir. Yerel yönetimler, toplumdaki tüm kesimlerin yaşama aktif ve birlikte katılımını sağlamalıdır. Aynı zamanda hukuksal, yönetsel,

politik ve idari sorumluluğa tabi olduğunu hatırlamalıdır.

Herkesin Kenti atölyesi çerçevesinde yürüttüğümüz tartışmalarda açığa çıktı ki; halkın özne olabildiği, eşit ve demokratik bir kent yaşamının hüküm sürdüğü bir yerel yönetim mümkün. Bütün toplumsal kesimlerin kendisini ifade edebildiği, karar mekanizmalarına katılabildiği, etkili bir özne olabildiği, yetkilendirdiği ve seçtiği kişileri geri çağırabildiği, politikaları denetleyebildiği, gerçek manada halkçı ve herkes için eşit yerel yönetimler mümkün.

Kentteki LGBTİ+'lar: Nefret Değil, Varoluşumuz Meşru

LGBTİ+'lar geçmişten bugüne cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın hedefindeler. Ayrımcılık, şiddet ve nefret günden güne artış gösteriyor, LGBTİ+ karşıtlığı seçim propagandası ve kamu politikası haline getiriliyor. LGBTİ+'ların insan hakları uluslararası hukuk tarafından koruma altında olmasına rağmen Türkiye'de LGBTİ+'lar temel haklarına erişemiyor. LGBTİ+ karşıtı nefret grupları özgürce toplanırken LGBTİ+'lar 2015 yılından bu yana toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanamıyor. LGBTİ+'ların açık etkinlikleri ve yürüyüşleri valiler, kaymakamlar, rektörler tarafından yasaklanıyor. LGBTİ+ örgütlerinin kapatılması ve LGBTİ+ haklarının savunulmasının yasaklanması siyasetçilerin seçim vaadi haline gelirken LGBTİ+'lar istihdama, barınmaya, sağlığa, sosyal güvenliğe erişemiyor. Yoksulluk ve şiddet LGBTİ+'ların yeterli yaşam standartlarına erişmesinin, onurlu bir yaşam sürmesinin önüne set çekiyor. Anayasa değişikliği çalışmalarıyla LGBTİ+'ların örgütlenme ve ifade özgürlüğünün ortadan kaldırılması öngörülüyor. LGBTİ+'lara dönük nefret cinayetleri, nefret saldırıları ve nefret söylemleri hız kesmeden sürüyor.

- Yerel yönetimler stratejik planlamalarında toplumsal cinsiyet eşitliği, LGBTİ+, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramlarını geçirmelidir. Stratejik planlama raporlarında LGBTİ+ haklarına ilişkin çalışmalarını taahhüt etmelidir. LGBTİ+ haklarını taahhüt altına alan sözleşmeleri ve taahhütnameleri imzalamalıdır.
- Yerel Eşitlik Eylem Planları ile kentteki LGBTİ+'ların sorunlarını ve ihtiyaçlarını tespit etmelidir. Bu ihtiyaçlara dönük bütçe oluşturarak çalışmalarını sürdürmelidir.
- Eşitlik Birimleri kurulmalıdır. Bu birimler LGBTİ+ haklarına duyarlı hale getirilmelidir.
- LGBTİ+ sivil toplum örgütleriyle yöneticiler düzenli aralıklarla bir araya gelmelidir. Yerel yönetimler LGBTİ+ örgütlerinin çalışmalarını güçlendirmelidir.
- LGBTİ+ kültürüne duyarlı, ayrımcılıktan arınmış bir kent için farkındalık çalışmaları sürdürülmelidir.
- Barınma, istihdam, koruma, sağlık, psiko-sosyal ve hukuki danışmanlık hizmetleri LGBTİ+ duyarlı hale getirilmelidir.
- LGBTİ+'ların kentte bir araya gelebileceği mekanlar oluşturulmalıdır.
- Yerel yönetimler personellere, LGBTİ+ haklarına dönük farkındalık eğitimleri düzenlemelidir.
- Açık kimlikli aktivist LGBTİ+'lar belediyelerde istihdam edilmelidir. Yerel yönetimler LGBTİ+ haklarını açık açık savunmalı ve uluslararası iyi örnekleri benimsemelidir.
- LGBTİ+'ların yönetime katılımını önleyecek çalışmaları hayata geçirmeli ve LGBTİ+'ların ifade ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engelleri durdurmalıdır.

Kentteki Aleviler: Rıza Şehrine Giderken

Aleviler 31 Mart 2024 tarihinde yapılacak olan mahalli idareler seçim sürecine girerken, akıldan, bilimden, halktan, emekten yana bir yönetim modeli tasavvur ediyor ve bu yönetimde ötekileştirilerek toplumsal sözleşmenin dışında bırakılan tüm kesimlerin kendilerini bir birey olarak koşulsuz siyasetin ve yaşamını kurduğu bölgenin öznesi hissedeceği ademi merkezîyetçi bir yönetim modelini düşünüyor. "Yetmiş iki millete bir nazarda bakmak" Alevi inancının, öğretisinin, felsefesinin en önemli ögesidir. Bu öğreti gereği mahallelerde, ilçelerde, kentlerde "öteki" diye bir kavram yoktur, "Can" vardır. "Can" kavramıyla, ekolojik denge içerisinde tüm canlıların yaşam hakkı kutsaldır. Bir karıncanın canı ile bir insanın canı veya bir bitkinin canı aynı değerdedir. Aleviler inancı gereği yaşlı ağaçları dahi keserken doğadan rızalık ister. Rızalık ve rızalık üzerine bir yaşam tasavvuru Alevi öğretisinin koşulsuz gereğidir. Alevilik doğa ve kadını merkezine alır.

Halk Meclisi niteliğinde olan Cemlerde kurulan meydanlarda rızalık ve rızalık üzerine uzlaşma yöntemiyle sorunlar çözülür. Bu yöntem bir anlamda, katılımcı demokrasi modeli olarak kabul görür. Bireyler; Can olarak, yurttaş olarak yaşamın içinde de, Alevi inancının içinde de tüm karar verme mercilerinde hiyerarşi olmadan kabul görürler. Alevi öğretisi biat kültürünü, boyunduruğu, kul olmayı reddeder.

Aleviler katılımcı demokrasi modeli olarak siyasetin öznesi olacağı, eşit yurttaşlık hakkı ile adil, laik bir toplumun özlemi içerisinde. Zira bugüne kadar kamusal alanda, siyasi alanda Aleviler yok hükmünde.

Aleviler yönetilmek değil, kendi kentlerinde sözünü söylemek, bütçe oluşturmak, yoksulluğun, açlığın olmadığı bir kentte bir lokmayı adilce paylaşmak ve herkesin "benim" diye ifade edebileceği bir Rıza kenti kurmayı düşünüyor. Bu rıza kentinde ayrımcılığa uğramadan Alevi olarak kabul görmek istiyor. Cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, etnik kimliğinden, yaşından, statüsünden, sınıfsal kimliğinden ve benzeri nedenlerden dolayı ayrımcılığa uğrayan tüm kesimler için eşitlik talep ediyor. Aleviler koşulsuz eşit yurttaşlık istiyor.

- Yerel yönetimler hiçbir ayrımcılık olmadan tüm inançlara eşit olanaklar sunmalıdır.
- Alevilerin İbadethanesi olan Cemevlerine yerel yönetimlerde yer ayrılması ve yasal olarak yapımında zorlukların giderilmesi.
- Aynı zamanda kamu hizmeti veren Cemevlerinin verilen hizmetlere göre yerel yönetimler tarafından bütçelerinin karşılanması.
- Alevi köylerinde altyapı çalışmalarına ayrımcılık olmadan önem verilmelidir.
- Alevi köylerine cami yapmaktan vazgeçilmelidir. Cemevleri Alevilerin ibadethanesidir ve bu konu tartışılmaz.
- Zorunlu Din Dersleri Aleviler için zulümdür. Bu konuda yerel yönetimler Alevi ailelerine gerekli desteği sunmalıdır.
- Madımak Oteli bir Hafıza Merkezi olarak yapılmalıdır. Bu konuda yerel yönetimler her türlü desteği sunmalıdır.
- Kamusal alanda Aleviler eşit yurttaş olarak kabul görmelidir.
- Yerel yönetimler, zorunlu din dersleri konusunda, farklı inançların hakları ve eşitliğini gözetmeli, bu noktadaki asimilasyon politikalarına katkı sunmamalı.
- Yerel yönetimlerin alanları içindeki Alevi kutsal yapı, türbe, dergah ve tekkeler hem fiziki hem de kültürel olarak korunmalı. Alanın kimlik değiştirmesine yönelik çalışmalardan uzak durulmalı. Asimilasyona hizmet etmemeli.
- Aleviler yönetim kadrolarında ayrımcılığa maruz kalmadan kabul görmeli ve ayrımcılığa maruz kalmadan listelerde yer almalıdır.

Kentteki Mülteciler: Sığınma İnsan Hakkıdır

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin açıkladığı "Zorla Yerinden Edilmede Küresel Eğilimler" raporuna göre 2022 sonu itibari ile 108,4 milyon kişi yerinden edildi. Bunun 35,3 milyon kısmını yurt dışına kaçan mülteciler oluştururken, mültecilerin yüzde 70'i ise komşu ülkelerde bulunuyor. Mültecilik ve hakları 28 Temmuz 1951 yılında Cenevre'de Birleşmiş Milletler bünyesinde Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmede geniş olarak tanımlanır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne göre mülteci; ırkı, dini, milliyeti, siyasi düşüncesi ve belirli bir gruba mensubiyetinden dolayı, zulüm görme tehdidinden ya da bu endişeden dolayı ülkesinden ayrılıp, başka ülkelere sığınma talebinde bulunan ve talebi kabul edilen kişidir. Sığınmacı kavramı, yukarıdaki gerekçelerden dolayı mültecilik başvurusunu bekleyenler için kullanılır.

Ülkemizde mültecilik hakkı, yalnız Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerden gelenler için tanınır. Ülkelerin yasalarının zulüm tehlikesi nedeniyle ülkesinden ayrılanlara mülteci statüsü vermemesi onların mülteci olmadıkları anlamına da gelmez. Zira onları mülteci yapan ülke yasaları değil içinde bulunduğu zorunlu koşullardır. Dolayısıyla Türkiye yasalarında bu yönde değişiklik yapılmalıdır.

Dünya Kent Hakkı Şartı ve Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı kentlileri, içinde yaşayan herkes olarak belirtmiştir. Kent hakkının kapsamının genişliği yasalarımızda da yer alır. 2005 tarihli 5393 sayılı Belediyeler Kanununun Hemşehri Hukuku başlıklı 13. maddesine göre herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Görüldüğü gibi Hemşehri Hukuku mültecileri de kapsar.

- Yerel yönetimler stratejik planlarında mülteciler konusuna ayrıntılı şekilde yer vermelidir.
- Yerel yönetimlerin öncelikli hedefi sosyal entegrasyonu sağlamak olmalıdır. Karşılıklı entegrasyon anlayışıyla hareket edilerek toplumun her kesiminin birbirleriyle pozitif iletişimi sağlanmalıdır.
- Göç ve mültecilikle ilgili yetkili birimler kurulmalıdır. Bu birimler koordinasyon içinde çalışmalıdır.

- Mültecilerin sosyal, psikolojik, ekonomik olarak desteklenmeleri gerekmektedir. Ayrıca üretim süreçlerinde etkin ve verimli olabilmeleri için çalışmalar yapılmalıdır.
- Mülteciler belediyelerde istihdam edilerek, özne olarak koordineli çalışmalar yürütebilmelidir.
- Mültecilerin buldukları yerleşim alanları ve konutların insani koşullara uygun olmaları yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
- Yerel Yönetimler öncelikle kendi iç biriminde, ardından tüm kentte mültecilere ve her türlü ayrımcılığa karşı çalışmalar yapmalıdır.
- Kadın ve çocuklara yönelik özel çalışmalar yapılmalı, eğitim ve sosyal destekler verilmelidir.
- Mülteci kadınlar için sığınma evleri açılmalıdır.
- Bütün bu çalışmalar yerel yönetim, kamu, üniversite ve STK işbirliği ile gerçekleştirilmelidir.

Kentteki Yaş Almış Olanlar: Aktif Yaşlanmak Mümkün

Yerel yönetimler gerçek anlamda herkese eşit ve eşitleyici hizmet sunmalıdır. Yerel yönetimlerin bunun için gerekli olan politikaları ve uygulamaları üretmeleri son derece önemlidir. Kentlilik bilinci kavramı kentleşme, kentleşme ve kent kültürünün kesişme noktasındadır. Kentlilik bilinci; kavram, sosyalleşme ve kente aidiyet, kentteki projelere sahip çıkma bağlamında ele alınmalıdır. Kentte yaşayanların aidiyet duygusunu geliştirmek ve gelecek nesillere bu duyguyu aktarmak amacıyla kentlilik bilinci önemlidir.

- 65 yaş ve üzeri vatandaşların ve ilgili tüm paydaşların katılımıyla Aktif Yaşlanma Politika Belgesi hazırlanmalıdır. Yaşlılığa ve Emekliliğe Hazırlık Programlarının hayata geçirilmesi için belediyelerde Yaşlı Masası kurulmalıdır.
- Yaşlı Yaşam Evleri, Gündüz Hizmet Merkezlerinin sayısı, ihtiyacı ve talebi karşılayacak şekilde artırılmalıdır.
- 65 yaş üzerindeki yurttaşların kültür, sanat ve spor etkinliklerinden ücretsiz yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Uzun dönem yatılı kurum bakım üniteleri açılmalı ve sırada beklemek sonlandırılmalıdır. Yaş almış olanlar ve yataklık hastalar için özellikli bakım merkezleri kurulmalıdır.
- Kısa süreli ve geçici bakım hizmetleri etkin ve yaygın hale getirilmelidir.
- Alzheimer, demans, yatağa bağımlı, sürekli tıbbi bakım gerektiren, palyatif bakım ihtiyacı olan yaş almış kişilere yönelik ihtisaslaşmış Yaşlı Bakım Merkezleri açılmalıdır.
- Yaş almış olanlar için belediye ve ilgili merkezler; gezi, spor, tiyatro ve sinema gibi etkinlikleri desteklemeli ve yaygınlaştırmalıdır. Yaş almış olanların tiyatro, müzik ve diğer sanat becerilerini geliştirmeye ve kullanabilmelerini sağlamaya yönelik kursları desteklemelidir.
- Yaş almış olanlar için bakım ve çocuk koruma merkezlerinin bir arada bulunduğu kampüsler kurarak, bu sistemle nesillerin buluşmasını sağlamalı ve gençler için yeni bir eğitim, sosyal yardımlaşma ve çalışma modelini hayata geçirmelidir.
- Yaşlılık Enstitüleri kurulmalıdır.
- Yaş almış olanların ulaşım erişimi kolaylaştırılmalıdır.
- Yaş almış olanların şehir içinde yürüme yolları sakatlığı önleyecek şekilde dünya standartlarında olmalıdır.
- Şehrin birçok yerinde 4-5 km arayla ücretsiz tuvaletler yer almalıdır.
- Şehir suyunun çeşmeden içilebilir olması sağlanmalıdır.

Kentteki Kadınlar: Kadınlar Varlar, Hakları Var

Yerel yönetimlerin faaliyetlerini kentte yaşayan herkesin, kentin imkanlarından ve olanaklarından eşit şekilde yararlanması ve kentin yönetiminde söz sahibi olması amacıyla gerçekleştirmesi gerekir. Yerel yönetimlerin oluşturacağı tüm politikaların, belgelerinin, bütçesinin toplumsal cinsiyet perspektifi ile oluşturulması ve faaliyetlerini bu bağlamda yürütmesi gerekir.

Bu bağlamda kadınların, büyük oranda erkek egemen sistemin güdümünde yönetilen kentlerin eşit birer parçası olabilmesi için çeşitli adımlar atılmalıdır.

- Yerel yönetimlerin tüm kademelerinde kadınların eşit temsiline, katılım ve denetiminin sağlanması bir ön şarttır. Bunun hayata geçmesini sağlayacak ilk adımlar atılmalı, kadınların yaşamdaki eşitsiz konumunun dengesini kadınlar yararına değiştirecek politikalar geliştirilmelidir. Örneğin kadınların katılımı için; evden çıkabilmesi, varsa çocuğunu bırakabileceği, evden çıkıp mekanizmalara dahil olabilmesi için gerekli ön adımlar atılmalıdır ki gerçek anlamda bir eşitliğin önü açılmış olsun.
- Yerel eşitlik ve eylem planları başta olmak üzere, yerellerin tüm mekanizmalarında kadınların kazanmış olduğu haklar ve eşitlik ve yaşam hakkını koruyan tüm ulusal ve uluslararası sözleşmeler temel alınmalıdır.
- Kadınların kentte eşit yaşamasının yolu, erkek egemenliğinin yıkılmasıdır. Bu, uzun vadede kadınların temel mücadelesi iken aynı zamanda bugün kentlerde kadınların eşit, özgür ve güvenli yaşayabilmesi için tüm yerel yönetimler tarafından acil kimi adımlar atılmalıdır: belediyelerin yükümlülüğünde bulunan sığınma evlerinin kanuna uygun biçimde, nitelikli şekilde açılması, kreş ve çocuk bakım evlerinin sayısının ihtiyaca göre ve kentin her köşesinde inşa edilmesi, sokak ışıklandırılardan otobüslere kadar tüm kamusal alanların güvenli hale getirilmesi bu taleplerin başındadır.
- Yereldeki kadın örgütleri ile işbirliği halinde çalışılmalı.
- Kadınların kentte işgücüne katılımının önünü açacak destekleyici politikalar geliştirilmelidir.

Kentteki Engelliler: Farklılıklarımız ve Haklarımızla Birlikte Yaşamalıyız

Engelliler açısından pek çok alanda kazanımlar ve ilerlemeler sağlansa da verilen mücadeleye rağmen "eşit yurttaşlık" hedefi hala oldukça uzak. 6 Şubat depremlerinin ardından açıklanan resmi rakamlardan çok daha büyük insan kaybımızın olduğu ortadadır. Dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanının açıkladığı depremde yaşamını yitiren insan sayısı ve basına yansıdığı kadarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren GSM şirketlerinin 6 Şubat depreminden sonra 200 binden fazla sim kartına ulaşamadıklarını bildirmeleri ne yazık ki bu kuşularımızı doğrulamaktadır. Bu depremde engelli kalan kişi sayısı konusunda ne bizlerde ne de devletin herhangi bir kurumunda ne yazık ki net bir bilgi yoktur.

Mevcut sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal yapı içerisinde engellilere yönelik ayrımcılık, ötekileştirme ve "yaptırımsız şiddet" devam ediyor. Türkiye'de engellilerin yaşadıkları en temel sorunlar: Sürekli ertelenen erişilebilirlik; çalışma yaşamından mahrum bırakılma, tamamlanmayan istihdam kotaları; yetersiz engelli aylıkları, engelli bakım hizmetleri, eğitim ve sağlık hizmetleri; dil ve söylemde engellilere yönelik ayrımcılıktır.

Türkiye'de engellilere yönelik kamu hizmetlerine ayrılan toplam bütçe ve kadrolar, 10 milyon engelli ve ailelerinin taleplerini ve temel ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır. Bütçeden engellilere ayrılan pay yıllardır yüzde 2'nin altındadır. 5 milyonu aşan toplam kamu görevlisine karşın kamuda çalışan engelli sayısının 70 bin bandının altında kalması bu alandaki yetersizliği açıkça göstermektedir. 2024 bütçe teklifi bu alanda kapsamlı bir atama planlaması olmadığını göstermektedir. Türkiye'de işgücüne katılım oranı %53 iken engellilerin katılım oranı %22,1'dir. Bu oran kadın engellilerde %12,5 düzeyindedir. Engeli nedeniyle çalışmayan kişilere 2024 yılı için verilen engelli aylığı 2.797 TL'dir. 2023 yılı sonu itibarıyla engelli aylığı alan kişi sayısı 618.018 kişidir. Ağır engelli bireylere evde bakım hizmeti verenlerin yüzde 90'ı anneleridir. Bakım hizmeti 8 saat değil 24 saat verilmektedir. Bakım verenlerin sosyal yaşamları, kendilerine ayıracak zamanları yoktur. Bunun karşılığında aldıkları bakım ücreti ise 2024 yılı için 7.608 TL'dir. Türkiye'de yaş almış olanlar dahil evde bakım hizmeti alan kişi sayısı 532.337 kişidir. Resmi rakamlara göre bile 5 Milyon 865.880 engelli birey vardır. Yukarıda belirtilen son derece sembolik engelli aylıkları ve bakım hizmetlerinden yararlanan engelli birey sayısı 1 Milyon kişiden daha azdır.

Engelliliğin değerlendirilmesi için verilen Engelli Sağlık Kurulu Raporlarında belirtilen engellilik oranları yetkili hastanelere göre farklılık göstermektedir. Ayrıca, farklı kurumlar mevzuata uygun olmayan gerekçelerle yeni raporlar talep edebilmektedir. Engelli sağlık kurulu raporu sürekli olan kişilerden dahi raporlarını yenilemeleri istenmektedir. Yenilenen raporlarda engellilik oranları düşürülerek engellilerin daha önce yararlandıkları haklar sistemli bir şekilde azaltılmaktadır.

Her engel grubunun yıllardır çözüm bekleyen sorunları çözümsüz bırakılmaktadır. Görme, işitme, ortopedik, zihinsel, nöro-çeşitli engeli, süregen hastalığı veya nadir hastalığı olan engelli yurttaşların sorunları çözümsüz değildir. Bu alanlarda örgütlü engelli derneklerinin çözüm raporları, çalıştayları ve atölye sonuçları uygulanmayı bekliyor. Engelli dernekleri; kurum ve kuruluşların, siyasal iktidarın ne yapması gerektiğini yıllardır ifade ediyor. Siyasal iktidarın, STK'ların, Siyasi Partilerin ve aileler başta olmak üzere tüm toplumsal yapıların engellilik meselesini yeniden ele alması ve engellilerin haklarını temel insan hakları bağlamında görmesi gerekmektedir.

- Öncelikle engelli bireylerin yerel yönetimlerde nüfusları oranında temsil edilmeleri sağlanmalıdır.
- Belediyelerin stratejik planlar hazırlanmasında mutlaka engellilere danışılmalı, planlarda engellilerin taleplerine yer verilmeli ve bu kararlar kararlılıkla yaşama geçirilmelidir.
- Tüm Büyükşehir belediyeleri bünyesinde engelli vatandaşlara yönelik hizmetleri, sivil toplum örgütleriyle ilişkileri organize etmek üzere Engelliler Daire Başkanlıkları oluşturulmalıdır.
- Engelli Sağlık Kurulu Raporu verilirken sadece tıbbi değil sosyal ve toplumsal kriterler de göz önünde bulundurulmalıdır. Engelli Sağlık Kurulu Raporları tartışmasız tüm kamu ve özel kurumlar tarafından dikkate alınmalıdır.
- Engellilerin zorunlu olarak kullandıkları tıbbi malzemelerden ve ilaçlardan katkı payı alınmamalıdır. Engelli Sağlık Kurulu Raporları her koşulda ücretsiz verilmelidir.
- Engellilerin yaşamlarını kolaylaştıracak engellilere özgü araç ve gereçler ortez, protez, tekerlekli sandalye, işitme cihazları ve diğer tıbbi cihazlar ÖTV ve KDV'den muaftır. Engellilerin yaşamını kolaylaştırma amaçlı aldıkları diğer motorlu araçlar da KDV'den muaf tutulmalıdır.
- Türkiye, AB ülkeleri içinde, engelli çocukların ilkokuldan sonra okulu bırakma oranı yüzde 60 ile en yüksek olan ülkedir. Türkiye'nin de taraf olduğu "Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme" ve Anayasada güvence altına alınan eğitim hakkını engelli öğrencilerin de tam olarak kullanabilmeleri sağlanmalıdır. Engelli çocukların akranlarıyla birlikte eğitime dahil olabilmeleri için nitelikli kapsayıcı/ bütünleştirici eğitim ortamı sağlanmalıdır. Öğretmenler başta olmak üzere insan gücü nitelikli hale getirilmelidir. Çocukların bireysel gereksinimleri göz önüne alınarak makul düzenlemeler yapılmalıdır. Mekanlar, bilgi ve teknoloji erişilebilir olmalıdır.
- Engellilerin istihdamının artması ve yoksulluğunun önlenmesi amacıyla her yıl en az 10 bin atama yapılmalıdır.
- Engelli aylıklarında hak sahibi olma durumu değerlendirilirken, aile bireylerinin gelirlerinin ortalamasının alınması yerine, varsa engelli bireyin kendine ait geliri dikkate alınmalıdır. Engelli aylığı en az asgari ücret düzeyinde olmalıdır.
- Evde engelli bakım aylığı en az bir buçuk asgari ücret düzeyine çıkarılmalıdır. Bakım veren bireyler Sosyal Güvenlik Şemsiyesi altına alınmalıdır. Primleri SGK tarafından karşılanmalıdır. Evde Bakım Desteği için hak sahibi olma durumu değerlendirilirken, aile bireylerinin ortalama geliri değil, varsa bakım hizmeti alan engelli bireyin geliri dikkate alınmalıdır. Evde engelli bakımı hizmetinin kapsamı genişletilerek ihtiyaç sahiplerine cevap verir nitelikte olmalıdır.
- Sakatlığı önleyici tedbirler çerçevesinde, koruyucu sağlık hizmetleri, sağlık taramaları, erken teşhis ve tedavi uygulamaları etkinleştirilip yaygınlaştırılmalıdır.
- 2024 yerel seçimlerine giderken tüm siyasi partilerin belediye başkanlıkları ve belediye meclislerinin seçiminde engelli yurttaşların siyasi temsilinin önüne geçmemesi, engellilerin siyasi temsiline alan açılması gerekmektedir.
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesinin de talepleri doğrultusunda Türkiye'de zihinsel ve psiko-sosyal engelli bireylerin seçme ve seçilme hakkını kullanabilmelerinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- Belediyelerle engelli sivil toplum örgütleri arasında iletişim ve işbirliğini güçlendirmek, ortak projeler hazırlamak ve geliştirmek, belirlenen görüş ve önerileri belediye meclislerine sunabilmek, uygulamadaki eksiklikleri giderebilmek üzere demokratik katılımı esas alan ve belirli yetkileri olan engelli meclisleri oluşturulmalıdır.
- 1997 yılında çıkarılan 572 Sayılı KHK gereğince kentsel ulaşım hizmetlerinin, yolların, kaldırımların, kamuya açık yapıların ve kullanım alanlarının engellilerin durumuna uygun standartlara kavuşturulması öngörülmüş ancak 2005 yılına kadar hiçbir ilerleme kaydedilememiştir. 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Özürlüler Yasasıyla bu konuda 7 yıllık yeni bir süre tanınmış ise de, sürenin dolduğu 2012 yılında verilen bir önerge ile 3 yıllık bir süre daha ilave edilmiştir. 2015 yılı Temmuzundan buyana bütün süreler sona erdiği halde erişilebilirlik konusunda istenen sonuçlara ulaşılamamıştır. Belediyelerin, fiziksel çevrenin ve toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesinde öncülük yapması gerekmektedir.
- Kentin, BM engelli hakları sözleşmesindeki "EVRENSEL TASARIM" ilkesine göre engellilerin rahatça hareket edebilecekleri, istedikleri yerlere ve hizmetlere bağımsız olarak erişebilecekleri bir biçimde yeniden planlanması için gerekli önlemler ivedilikle alınmalıdır. Yasada öngörülen koşulların yerine getirilmesi belediyeler için öncelikli bir görev olmalıdır. Ayrıca İmar planlarının yapımı, uygulanması,

yapıların inşaat ve iskân ruhsatı aşamalarında Türk Standartları Enstitüsünün engelliler için belirlediği standartlara uyulması sağlanmalı ve uygulamalar mutlaka denetlenmelidir.

- Tüm kaldırımlar engelliler için standartlara uygun, yürünebilir hale getirilmeli ve otomobillerin işgalinden mutlaka kurtarılmalıdır. Son yıllarda kentin yüzünü sarartan görme engellilere yönelik takip çizgileri görme engellilerin yararlanmasından uzak olduğu gibi tam tersine görme engelliler için ciddi tehlikeler ve tuzaklar oluşturmaktadır. Yapıştırma yoluyla uygulanmış olan kabartılı takip çizgileri, zaman zaman kavlayarak herkes için tehlike oluşturmakta yağmur yada kar yağdığında yurttaşların kayıp düşmesine yol açmaktadır. Bütün kentlerimizde aşama aşama uygulamaya konulan bu takip çizgileri görme engellilerin fazla işine yaramadığı gibi bazı firmaların haksız zenginleşmesine neden olmuştur. Takip çizgilerinin yanlış uygulamalarına derhal son verilmeli; bu konu alandaki sivil toplum örgütleriyle işbirliği halinde evrensel standartlara uygun olarak yeniden ele alınmalıdır.
- Bölgenin işgücü piyasasının ihtiyaçları tespit edilerek bu ihtiyaçlara uygun alanlarda engellilere yönelik mesleki eğitim kursları çeşitlendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Engelli vatandaşlar için yaşam evleri, bakım evleri, eğitim ve teknoloji merkezleri, kütüphaneler, korumalı işyerleri gibi hizmet tesisleri ihtiyaca uygun sayıya ve niteliğe kavuşturulmalı, her engel grubunun durumuna uygun özel donanımlı spor tesisleri kurulmalıdır.
- Belediyelere ait otopark, büfe, dükkân gibi iş yerlerinin engelliler tarafından işletilmesi konusunda kolaylıklar ve öncelikler tanınmalı, engellilerin ürünlerini pazarlayıp satabilmeleri için merkezi yerlerde sağlıklı çalışma koşullarına sahip kapalı alanlar oluşturulmalıdır.
- Sakatlığı önleyici tedbirler çerçevesinde, koruyucu sağlık hizmetleri, sağlık taramaları, erken teşhis ve tedavi uygulamaları etkinleştirilip yaygınlaştırılmalıdır.
- Kendisine yardımcı olabilecek kimsesi bulunmadığı için sosyal ve kültürel etkinliklere katılma, resmi ve özel kurumlardaki işlerini takip edebilme, muayene ve tedavi ihtiyaçlarını karşılama gibi konularda sıkıntı yaşayan engelli vatandaşlarımızın gitmeleri gereken yerlere götürülüp getirilmeleri için belediye bünyesinde gerekli sayıda yetişmiş personelin ve özel donanımlı taşıtların bulunduğu refakatçi ve taşıma hizmeti veren uzmanlaşmış birimler oluşturulmalıdır. Ayrıca aynı hizmeti Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri de sunmalıdır.
- Belediyelerce yürütülen eğitim, kültür, sanat, spor ve rekreasyon faaliyetlerinde mutlaka engelli vatandaşlarımızı da dikkate alan onların toplumla bütünleşmelerini sağlayan programlar yapılmalı ve uygulanmalıdır.
- Engellilerin kullandığı özel araç-gereçlerin belediyelerce temin edilip dağıtılması, kalite ve standartlara uyulması, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması gibi hususlarda sağlıklı işleyen mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Engellilere hizmet amacıyla belediyelerin stratejik planlarda yer alan hedefler ve belediye meclisi kararları kâğıt üzerinde kalmamalıdır.
- Büyükşehir belediyeleri bünyesinde engelli vatandaşlara yönelik hizmetleri, sivil toplum örgütleriyle ilişkileri organize etmek üzere deneyimli yöneticisi, yeterli sayıda nitelikli personeli, yeterli bir bütçesi bulunan Engelliler Daire Başkanlığı, il belediyelerinde ise Engelli Şube Müdürlükleri kurulmalıdır.
- Tam katılım ve fırsat eşitliği ilkesinin gerektirdiği anlayış doğrultusunda siyasi partilerce bilgi ve deneyim sahibi engelliler belediye meclisi aday listelerinde seçilebilecek sıralara konulmalıdır.

Kentte Çocuklar: Yerel Yönetimlerde Çocuk Hakları

Çocuk hakları ile ilgili politikaların belirlenebilmesi, Türkiye'deki hakim çocukluk algısını tartışmayı gerekli kılar. Çünkü çocuklara dair bakış açısı, üretilecek siyasetin de ana çerçevesini oluşturur. Bu bağlamda, "Çocuk kimdir? Çocuk olmak ne demektir? Çocukluk nedir?" sorularını sorabilmek oldukça önemlidir.

Maksudyan'a göre "çocukluk insan hayatında geçici bir dönemdir. Bir an önce aşılması ve mutlu sona (yetişkinlik) ulaşılması için çabalanır. Yetişkinlik tarafından belirlenen yaş siyaseti, çocukların "doğal olarak" yetişkinlerden daha "az" olduğunu iddia eder. Yetişkin sayılmayan insanların (çocuk ve gençler) toplumsal rolleri, derin bir iktidar ilişkisi içinde belirlenir. Çocuklar "olma halinde"dir, yetişkin olana dek tam ve tanımlanabilir kişiler olarak görülmezler. Çocuklar bir nevi "eksik insan"dır. Hem akademik çalışmalarda hem de kamuya mal olmuş genel geçer anlayış çerçevesinde, çocukların "rasyonel bir bakış açısı sahibi" olduğu – ki insan kimliğinin en önemli özelliğidir – kolaylıkla reddedilir. Çocukluk hem kişi olmanın sınırlarını, hem de eylemlilik, söz ve hak sahibi olmanın önündeki engellerin ana hatlarını belirler."

Türkiye'nin resmi mevzuatında da çocukluk tanımına dair bu çarpıklık göze çarpar. Çocuklar, 12 yaşından itibaren ceza yargılamasına tabi tutulabilir, 16 yaşını doldurunca hakim kararıyla, 17 yaşını doldurmuş ise anne babasının rızasıyla evlenebilir, 0-6 yaş aralığındayken dizi, film ve reklam setlerinde oyuncu olarak çalıştırılabilir, 16 yaşından itibaren sigortalı bir şekilde çalışabilir. Çocukların 18 yaşına dek bunların bir kısmına karar verebileceği düşünülürken çocuklar 18 yaşından önce oy kullanamazlar. Peki bunlara kimler, nasıl karar veriyor?

Çocuklara dair yerel politikaları üretmek, gündelik hayatın içindeki tüm hak ve hizmetleri ifade etmektedir. Ulaşımdan, altyapıya, eğitim sisteminden sağlık sistemine, kültür-sanata dek düşünülebilecek her konu çocukların yaşamını doğrudan ilgilendirmektedir.

Bu bağlamda yerel yönetimlerde çocuk haklarına dair politikalar oluşturulurken;

- Çocukların katılımının sağlanması öncelikli bir şart olmalıdır.
- Belediyelerin çatısı altında adı geçen "Çocuk Meclisi"nin gerçek ve anlamlı bir katılımı ifade etmesi gerekmektedir.
- Çocuk katılımının, yalnızca ilk akla gelen "oyun parkları ve eğitim" başlıklarıyla sınırlı kalmaması, çocukların kentte yetişkinlerle benzer sorunları yaşadığı ve bunların farkında olduğu, çözüm önerileri geliştirebileceği ve dönüştürebilme gücü olduğu unutulmamalıdır.
- Çocuklarla birlikte kentlerde risk haritaları oluşturulmalı ve bu bağlamda politikalar üretilmelidir.
- Her yerel yönetimin, çocuklarla birlikte bir strateji ve eylem planı oluşturması gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerin, bakanlıklara bağlı il müdürlükleri ile koordinasyona sahip olması gerekmektedir.
- Yerel yönetimler, çocuklar için üreteceği hak ve hizmetleri merkezi değil, mahalle düzeyinde oluşturmalıdır.
- Belediyelerin, çocukların karşı karşıya kalabileceği hak ihlallerine dair destek mekanizmaları yaratması gerekmektedir.
- Yerel yönetimler, çocuklara özgü üreteceği hizmetlerde çocukların yaş gruplarına, gelişimsel özelliklerine, anadiline, ekonomik durumlarına, cinsiyetlerine, cinsel yönelimlerine ve cinsiyet kimliklerine özgü farklılıkları kapsayıcı olmalıdır.
- Yerel yönetimler, hizmet verdiği toplulukların kültürlerini ve kimliklerini asimile eden değil, birlikte yaşamı inşa eden bir hizmet modeli üretmelidir.
- Yerel yönetimler, çocukların ihtiyaç duyduğu hak ve hizmetlere yönelik bütçe planlaması oluşturmalı ve bunu şeffaf bir şekilde yurttaşlarla paylaşmalıdır.

Sonuç

Ne kentte yaşayanlar ihtiyaç sahibidir, ne de hizmetler hayır işlemektir. Kenti paylaşanlar, hak sahipleridir. Bir kişinin dahi hakkı gözetilmediğinde "herkesin kenti"nden bahsetmek mümkün olmayacaktır.

Kent, kentlilerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmelidir. Kentte yaşayanlar halklar, gençler, LGBTİ+'lar, Aleviler, Romanlar, mülteciler, yaşlılar, kadınlar, engelliler, sokak hayvanlarıdır, emekliler, işçiler, çocuklardır. Her bir özne, kentin her bir parçasında aktif olarak yer alabilmelidir.

Toplumsal hareketlere dönük baskı ortadan kaldırılmalı, kent kentlilerin katılım ve denetimiyle yönetilmelidir. Tüm kesimlerin ihtiyaçları karşılanmalı, yurttaşların kent hakkı yerel yönetimler tarafından öncelenmelidir.

Faşist politikaların birbirinden ayrı, kopuk, birbirine düşman hale getirdiği toplumsal yaşam karşısında halkın tüm öznelerinin iç içe, eşit, demokratik ve özgür biçimde yaşadığı halkçı yerel yönetimler hayata geçirilmelidir.

Bir kentin herkesin kenti olması mümkün. Tüm bu baskıcı, faşist, ırkçı, ayrımcı politikaların tam karşısında direnen ve "varız, bu yaşamın, bu kentin parçasıyız" diyenler var. İşte onların sözleri:

- Kentin her bir bileşenini o yerelin eşit birer parçası olarak gören, hak odaklı, sermayenin değil yerelde yaşayan her canlının tüm haklarını gözetken bir politik perspektif geliştirilmeli ve uygulanmalı.

- Halkın kendi kendini yönetip denetleyebildiği demokratik kentler için, kentte yaşayan herkesin dahil olduğu halk meclisleri yaşama geçirilmeli ve halk meclisinin talepleri yerel yönetimler tarafından esas alınmalı. Halk meclislerinin bileşimi, kentin toplumsal tüm dinamiklerini, zenginlik ve farklılıklarını kapsamalı.
- Halkın vergilerinden oluşan yerel yönetim bütçesinin; yerelde yaşayan herkesin tüm ihtiyaç ve haklarının hayata geçirilmesi yönünde kullanılması gerekir. Bütçenin büyük çoğunluğunun Fen İşleri Müdürlüğü tarafından tekrar tekrar yapılan asfalt, yol ya da kaldırım ihalelerine harcanması yerine yerelde yaşayan okul çağı çocuklarının bir öğün ücretsiz ve nitelikli yemek hakkı karşılanabilir. Buna benzer pek çok örnek verilebilir.
- LGBTİ+'ların ifade ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engellerle mücadele edilmeli, LGBTİ+ haklarını güçlendirecek çalışmalar yapılmalı. Anayasa değişikliğine tartışmasız hayır denmeli, LGBTİ+ örgütleri yerel yönetimler tarafından desteklenmeli.
- Yerel yönetimler tüm inançlara eşit olanaklar sunmalı, Cemevleri Alevilerin ibadethanesi olarak tüm yerel yönetimler tarafından tanınmalı ve Alevilerin yönetim kadrolarında ayrımcılığa uğramadan yer almasını sağlayarak Alevi örgütleriyle işbirliği yapmalı.
- Sosyal entegrasyon sağlanmalı. Göç ve mültecilikle ilgili yetkili birimler kurulmalı. Mülteci kadınlara dönük sığınma evleri açılmalı, mülteci ayrımcılığı ortadan kaldırılmalı.
- Yaşlı yoksulluğunu ortadan kaldıracak gerçek projeler hayata geçirilmeli. Yaşlı Yaşam Evleri, Gündüz Hizmet Merkezleri, Yatılı Bakım Üniteleri, Geçici Bakım Hizmetleri en üst seviye standarta ulaştırılmalı. Aktif yaşlanma politika belgesi hazırlanmalı.
- Tüm politikalar, belgeler, bütçeler, hizmetler, uygulamalar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekilde hazırlanmalı. Kadınların adil ve eşit bir şekilde kent yönetimine katılması sağlanmalı.
- Engelli haklarına dönük çalışan örgütlerle aktif temasa geçilmeli, örgütlerin raporları benimsenmeli. Engellilerin istihdamı, geliri ve yönetime katılımı öncelenmeli.
- Çocuklar kentin aktif birer öznesi olarak görülmeli; çocukların haklarını hayata geçirmeye yönelik ulusal ve uluslararası sözleşmeleri esas alan politikalar geliştirilip uygulanmalı, çocukların toplumda, yerelde özneleşmesinin ve yönetime katılımının önünü açacak adımlar atılmalı.
- Kentler içinde yaşayan herkese aittir. Dolayısıyla insan doğanın ve hayvanların egemeni değil, paydaşıdır. Açık ki türçülüğe karşı tavır almadan kent hakkında bahsedilemez. Hiç bir hayvan, özellikle sokak hayvanları yaşam alanlarından kopartılamaz. Barınaklar ve kent dışına bırakılmaları kabul edilemez. Yerel Yönetimler sokak hayvanları için hayvan hastaneleri, geçici bakımevleri oluşturarak rehabilitasyon, tedavi ve kısırlaştırma yaptıktan sonra onları tekrar yaşam alanlarına bırakmalıdır. Ne yazık ki ülkemizde bulunan 1393 belediyenin ezici kısmında yasada yer almasına karşın geçici bakımevleri bulunmamaktadır. Sokak hayvanları sorununun ana nedeni sorumluluklarını yerine getirmeyen belediyelerdir.

DEMOKRASİ YERELDEN YÜKSELİR

11 Şubat 2024
Yerel Demokrasi Konferansı

Toplumsal Cinsiyet Atölyesi

İstanbul Sözleşmesi'nde net olarak vurgulandığı gibi "Toplumsal Cinsiyet", toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen ve sosyal olarak kurgulanan roller, davranışlar ve eylemler anlamına gelir. Bu roller ataerkil ikili cinsiyet rejimi üzerinden kültür, gelenek, din ve diğer toplumsal dinamikler tarafından belirlenir. Davranışları, beklentileri, hakları, olanakları, güç ve ayrıcalıkları tanımlar, kalıp yargılar oluşturur. Bu kalıp yargılar iç içe geçerek birbirini besler, sonucunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği derinleşir.

Yerel yönetimler; yalnızca erkek, herhangi bir engeli olmayan, genç, eğitilmiş bireyler için değil, kadınlar, LGBTİ+'lar ve tüm hemşehirlileri içeren katılımcı ve kalıcı yerel eşitlik politikalarının hayata geçmesine olanak sağlayacak yöntemler, mekanizmalar geliştirmedikçe mutlaka birilerini geride bırakacaktır.

Evrensel insan haklarının yerelde her hemşehirli için hayat bulmasının yolu yerel yönetimlerin, kimseyi dışarıda bırakmadan, hak ve özgürlüklere sahip çıkan, doğanın ve ekosistemlerin haklarını gözetken, katılımcı, toplumsal cinsiyet eşitliğini hesaba katan, her bir kent hakkını toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi ile ele alıp, yerel stratejinin, plan ve programların bu yaklaşıma uygun hazırlanması ve uygulanması ile mümkün olacaktır.

Bunun için kentleri öznelerle birlikte yönetmek gerekir. Yerel yönetimlerin iç işleyişinin evrensel düzeyde kabul görmüş üç temel iyi yönetim ilkesi; şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik temelinde demokratik olmasıdır.

Bunların gerçekleştirebilmek için;

1. "Eşit Yurttaşlık Hakkı" ve toplumsal cinsiyet eşitliği

- Yerel yönetimlerin tüm politika ve uygulamalarında; kadınların ve LGBTİ+'ların eşit yurttaşlık hakkı ve Anayasa'nın 10 maddesiyle düzenlenen ayrımcılık yasağını gözetmesi ve hayata geçirilmesi için mekanizmalar geliştirmesi,
- Kadınları ve LGBTİ+'ları yardım ve hizmet özneleri olarak gören sosyal belediyeçilik anlayışının terk edilerek eşit bireyler olarak toplumsal hayatın her alanında eşit haklara sahip olduklarının kabul edilmesi, yerel yönetim, sosyal belediyeçilik programları ve bütçelerinin bu anlayışla planlanması,
- Temsilde ve atamada %50 eşitlik ilkesinin yerel yönetimlerin tüm birimlerinde hayata geçirilmesi, bu ilkenin diğer kentsel/kamusal alanlarda uygulanmasında sorumluluk alması, kendi yerelinde kota uygulamasını teşvik etmesi,
- Yerel yönetimlerde kadın / eşitlik birimlerinin belediye yapılanmasının asli organlarından biri olarak kabul edilerek, bütçe ve eşitlik çalışmalarında toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip, deneyimli personel istihdamının bu anlayışa göre planlanması,
- Yerel yönetimlerde kaynaklara eşit erişim için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe hazırlanması,
- Toplumsal cinsiyet verilerinin toplanması ve herkese açık veri tabanının oluşturulması.

2. Kadına yönelik şiddetle mücadele

- En küçük yerel yönetim birimi muhtarlıklardan başlayarak tüm yerel yönetimlerde, kadına karşı fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddetle mücadele için eylem planlarının hazırlanması, şiddetle mücadeleye bütçe ayrılması ve şiddetle mücadelede bağımsız kadın örgütleri ile işbirliği yapılması,
- Kazanılmış haklarımız olan İstanbul sözleşmesi ve 6284 sayılı yasanın öngördüğü yerel yönetimlere ait sorumlulukların yerine getirilmesi,
- Her 100 bin nüfusa en az bir sığınak ve her il ve ilçede kadın danışma merkezleri açılması, 7/24 açık sadece cinsiyete dayalı şiddetle ilgili hizmet veren acil yardım hattı ve her 200 bin nüfusa bir cinsel şiddet kriz merkezi açılması,
- Şiddete uğrayan kadınların ve LGBTİ+ların bağımsız bir yaşam kurmak için ihtiyaç duyduğu barınma, eğitim, sağlık, istihdam olanaklarının sağlanması,
- Şiddeti önleme ve şiddete karşı korumada ayrımcılık yapılmaması, LGBTİ+ lar ve göçmen kadınların yararlanabileceği mekanizmaların oluşturulması,
- Çocuk cinsel istismarının da bir eşitsizlik sorunu olduğunun altının çizilmesi, görünmez kılma ve meşrulaştırma gibi olgulara karşı etkin ve yaygın mücadele.

3. Kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik olarak güçlenmesi ve kadın istihdamının artırılması

- Kadınların ve LGBTİ+ların güvenceli istihdama katılımını teşvik eden istihdam politikalarının desteklenmesi, bu politikaları belirlerken kadınların geleneksel rolleri içinde hapsedilmemesi, yeni, yaratıcı, teknolojik alanlarda da kadın istihdamının teşvik edilmesi,
- Kadınların ve LGBTİ+ların ücretsiz yararlanabileceği, sanat, kültür ve spor etkinliklerine katılabileceği sosyal alanların oluşturulması,
- Bakım emeğinin kamusal hizmetler kapsamında ele alınması; ücretsiz kreş, yaş almış olanlar ve hasta bakım hizmetlerinin sağlanması,
- İş yaşamında şiddeti ve tacizi önleme mekanizmaları için etkin politikalar uygulanması, İLO 190 Sözleşmesinin uygulanmasında yerel yönetimlerin sorumluluklarının belirlenmesi.

4. Toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlaması ve sosyal destek

- İmar planları ve alt yapı projeleri hazırlanırken kadınların ve LGBTİ+ların kentin her yerine rahatlıkla ulaşabilmelerine ve hizmet alabilmelerine olanak sağlayacak düzenlemelerin yapılması, çocuklu, engelli, yaş almış kadınların durumlarının gözetilmesi,
- Ücretsiz/ucuz toplu taşıma olanağı sağlanması, ihtiyaç sahibi yalnız, çocuklu, yaşlı, engelli kadınlar için sosyal konutların yapılması,
- Sağlıklı ve ucuz gıdaya erişim için semt pazarları ve sosyal marketler ve aş evlerinin sağlanması,
- Tüm kamusal binaların ve sokakların engellilerin, yaş almış olanların ve çocuklu kadınların kullanımına uygun ve güvenli hale getirilmesi,
- Yeterli sayıda, ekolojik, yeşil alanların, parkların, çocuk oyun alanlarının düzenlenmesi.

5. İklim krizi ve afetlere dirençli kentler

- İklim krizi ve afetlere dirençli kentlerde: Ulaşım, barınma, sağlığa erişim, istihdam ve güvenlik haklarının bütün politika belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile katılımcı yöntemlerle yer alması, bütçe oluşturulması ve uygulanması,
- İzleme ve değerlendirilmesi de bağımsız bir mekanizma ile gerçekleştirilmesi,
- İklim krizi ve afetleri toplumsal cinsiyet bakış açısı ile stratejik planlar, yerel eşitlik eylem planları, iklim ve afet planlarında yer alması,

Bütün bunların yapılması için merkezi ve yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet perspektifi ile kurumsal yapılarını değiştirmesi ve dönüştürmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat gereği zorunludur. Bu aynı zamanda yerel ve ulusal demokrasinin gerçekleştirilmesinin de ön şartıdır.

Sözün özü laik, demokratik, sosyal hukuk devletinde her türlü ayrımcılıktan arınmış eşit, özgür, şiddetsiz bir yaşam istiyoruz.